

2022–2025

UUDEN HYVINVOINNIN AIKA

Vasemmistoliiton
tavoiteohjelma

vasemmisto
vänstern

Sisällys

1. Talous kaikille, ei harvoille	7
1.1 Kansantalous ja verotus	7
1.2 Työelämä	8
1.3 Toimeentulo ja sosiaaliturva	11
1.4 Elinkeinopolitiikka	13
2. Ympäristö kaikille, ei harvoille	15
2.1 Reilu siirtymä - talous ja teollisuus	16
2.2 Energiantuotanto ja liikenne	18
2.3 Ympäristö ja luonnon monimuotoisuus	20
2.4 Eläinpolitiikka	22
3. Yhteiskunta kaikille, ei harvoille	24
3.1 Sosiaali- ja terveyspolitiikka	25
3.2 Demokratia ja oikeusvaltio	29
3.3 Koulutus ja kulttuuri	32
3.4 Alueet ja asuminen	37
4. Maailma kaikille, ei harvoille	39
4.1 Ihmisoikeudet ja tasa-arvo	39
4.2 Kansainvälisyys ja solidaarisuus	42
4.3 Rauha ja turvallisuus	43
4.4 Siirtolaisuus, maailmankauppa ja kehitysyhteistyö	46

Vasemmistoliiton tavoiteohjelma

UUDEN HYVINVOINNIN AIKA

Vasemmistoliitto kutsuu sinut mukaan
rakentamaan tulevaisuuden yhteiskunnan
tänään – kaikille, ei harvoille.

Tavoiteohjelma on hyväksytty vasemmistoliiton
puoluekokouksessa Porissa 10.–12.6.2022.

JOHDANTO

Vasemmistoliiton mielestä oikeus päättää ja oikeus olla kuuluvat meille kaikille. Jokainen meistä ansaitsee hyvän elämän ja puhtaan elinympäristön. Haluamme varmistaa paremman tulevaisuuden seuraaville polville. Vasemmistoliitto tahtoo demokraattisen ja turvallisen Suomen sekä maailman, missä kansainvälinen yhteisö tavoittelee rauhaa sekä yhteiseloä, ei sotaa eikä vastakkainasettelua. Meitä on monta ja yhdessä meillä on mahdollisuus muuttaa kaikki.

Käsissäsi oleva tavoiteohjelma kokoaa yksiin kansiin joukon tavoitteita hyvän elämän, hyvän yhteiskunnan ja hyvän maailman toteuttamiseksi. Vasemmistoliiton poliittiset tavoitteet perustuvat vapauden ja tasa-arvon aatteille, jotka määritellään periaateohjelmassa. Vasemmistolainen visiomme inhimillisestä Suomesta on luettavissa tulevaisuusohjelmastamme.

Vasemmistoliitto kutsuu sinut mukaan rakentamaan tulevaisuuden yhteiskunnan tänään – kaikille, ei harvoille.

PAAVO PYKÄLÄINEN Vasemmistoliiton puoluekokous Porissa 10.–12.6.

1. TALOUS KAIKILLE, EI HARVOILLE

Suomalaista hyvinvointimallia on puolustettava ja kehitettävä. Vasemmistoliiton mielestä kehityksen suunnan tulee olla kohti entistä parempaa, tasa-arvoisempaa, kestävämpää ja vapaampaa yhteiskuntaa sekä talousjärjestelmää. Oikeudenmukainen talousjärjestelmä mahdollistaa jokaiselle mahdollisuuden toteuttaa itseään ilman pelkoa huomisesta. Perusteltu ja oikeudenmukainen verotus rahoittaa hyvinvointiyhteiskunnan, mikä on yhteinen etumme. Työnteosta ei pidä joutua maksamaan enemmän veroa kuin omistamisesta ja perimisestä.

Vasemmisto toimii työtä tekevien ja haavoittuvassa asemassa olevien puolesta. Yrittäjä on usein markkinoiden ja pääoman armoilla siinä missä muutkin työtä tekevät ihmiset. Monella yrittäjällä tulot ovat pienemmät kuin suomalaisilla keskimäärin. Suomessa lakisääteinen työttömyysturva on ulotettu myös yrittäjiin, mutta se ei vastaa riittävän hyvin tämän päivän tarpeisiin. Parhaimmillaan yrittäjyydessä yhdistyvät sekä yrittäjän että hänen työntekijöidensä edut. Oikein toteutettu yrittäjäpolitiikka hyödyttää koko yhteiskuntaa ja sen jäseniä, kehittää taloutta ja edistää ihmisten hyvinvointia.

Kiihtyvä teknologinen kehitys on mul-listanut monella alalla niin työmenetelmät, työn järjestämisen tavat, työn organisoinnin kuin itse ammatitkin. Teollisuustyöpaikkojen vähentyminen on jatkunut. Vanhoilla aloilla uudet osaamisvaatimukset muuttavat työn sisältöjä ja työnkuvia. Uudet työpaikat syntyvät yhtäältä pienemmän palkan ja huonompien työehtojen palveluammatteihin ja toisaalta vaativampiin asiantuntijatehtäviin. Tämä kehitys on kaventanut keskiluokkaa.

Mielestämme työllä pitää tulla toimeen. Tukijärjestelmä on turvaverkko, mutta palkan tulee riittää elämiseen. Työn ja yhteiskunnan muutos on johtanut tilanteeseen, jossa monien suomalaisten toimeentulo muodostuu erilaisista palkkatulojen, ei-työsuhteisten työtulojen kuten kevytyrittäjyyden, freelance-tulojen, pääomatulojen ja tulonsiirtojen yhdistelmästä. Vanhentunut sosiaaliturvajärjestelmämme laadittiin aikoinaan oletukselle, jonka mukaan ihminen sijoittuu kerrallaan vain yhteen tulonhankinnan kategoriaan ja sosiaaliturvalla paikataan pääasiassa väliaikaisia ansiotulojen menetyksiä. Nykytilanne edellyttää sosiaaliturvajärjestelmän kokonaisvaltaista uudistamista.

Vasemmistoliiton sosiaaliturvamalli perustuu myönteiseen ihmiskäsitykseen, jossa ihminen luontaisesti haluaa osallistua ja tehdä oman työpanoksensa läheisten, yhteisöjen ja yhteiskunnan hyväksi. Tavoittelemme sosiaaliturvan kokonaisvaltaista uudistamista kohti perustuloa, jonka rinnalla kehitetään ansioidonnoisia ja täydentäviä etuuksia. Sosiaaliturvan tehtävä on täyttää niitä kohtia, joissa vastikkeellinen toiminta ei syystä tai toisesta ole mahdollista tai joissa tulot eivät yksin riitä toimeentuloon.

Työllisyyden paraneminen on viime vuosina kohdistunut pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Pienyrittämistä on tuettava yksinkertaistamalla sosiaaliturvaa ja tuloverotusta. Valtionyritysten omistajaohjauksella tulee olla keinot ohjata yritykset toimimaan esimerkillisesti taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristö vastuun näkökulmasta. Omistajaohjauksen vastuullisten viranhaltijoiden palkkiojärjestelmä tulee uudistaa ja tehdä täysin läpinäkyväksi.

1.1 KANSANTALOUS JA VEROTUS

Vasemmistolainen talouspolitiikka tähtää hyvinvoivien ja vapaiden ihmisten yhteiskuntaan. Tiedämme, että pienten tuloerojen maisa väestö on terveempää ja koulutetumpaa, mielenterveysongelmia ja lapsikuolemia on vähemmän, samoin kuin vankeja, rikollisuutta ja huumeongelmia. Pienet tulo- ja varallisuuserot ovat myös hyvää talouspolitiikkaa. Tavallisia suomalaisia tukeva talouspolitiikka työllistää kotimaassa sen sijaan, että varallisuus valuu veroparatiiseihin tai kerskakulutukseen.

Oikeudenmukainen verotus mahdollistaa hyvinvoinnin yhteiskunnassamme, mutta suomalaisia ei kohdella verotuksessa tasa-arvoisesti. Pörssiilistaamattomien yritysten omistajia kohdellaan erityisen avokätisesti, koska he nykyisellään pystyvät muuttamaan ansiotulonsa pääomatuloiksi ja nostamaan ne hyvin alhaisella veroprosentilla. Meidän on yhdessä rakennettava kaikille oikeudenmukainen ta-

lousjärjestelmä. Kaikkien tulojen verottaminen yhtenäisessä progressiivisessa verotaulukossa laajentaa ja yksinkertaistaa veropohjaa. Tämä vähentää verojen välttelyä esimerkiksi keinotekoisien tulojenmuunnon kautta.

Verotuksen on perustuttava tutkittuun tietoon. Väitteet yritysveroalennusten suurista dynaamisista ja korkeiden marginaaliveroasteiden työpaikkoja vähentävistä vaikutuksista eivät pidä paikkaansa. Verotuksen painopistettä tulee siirtää omistamisen ja varallisuuden verotukseen. Myös ympäristöhaittojen verotusta tulee lisätä. Tämä tulee kuitenkin tehdä siten, että verotuksen progressiivisuus säilyy eikä vaikutus kohdistu voimakkaimmin pienituloisiin.

Pitkällä aikavälillä rahanluontioikeus on siirrettävä ainoastaan julkisomisteisten ja -ohjattujen keskuspankkien tehtäväksi, jolloin valtioiden mahdollisuus itsenäisen finanssipolitiikan harjoittamiseen kasvaa. Keskuspankin tavoitteeksi tulee asettaa ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä taloudellisen toiminnan vahvistaminen.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- Valtiontalouden kehysmenettelyä on uudistettava niin, että otetaan huomioon valtion menojen lisäksi myös tulot. Valtiontalouden tasapainon kannalta tulot ovat yhtä tärkeitä kuin menot. Uudistuksessa veromuutokset otetaan kehysmenettelyn piiriin sekä helpotetaan suhdannevaihteluihin reagointia ja reilun siirtymän edellyttämien investointien tekemistä.
- Ansio- ja pääomatuloverotus on harmonisoitava. Kaikkia tuloja tulee verottaa samalla asteikolla.
- Varallisuusvero on palautettava. Varallisuusveron palauttaminen vaikuttaa positiivisesti julkisen talouden tasapainoon ja varmistaa tasapuolisemman tulojen ja varallisuuden jaon Suomessa.
- Suurten perintöjen ja lahjojen verotusta on kiristettävä ja veropohjaa tiivistettävä muun muassa rajaamalla yritysten sukupolvenvaihdoshuojennuksia.
- Listaamattomien yritysten osinkojen verotus on muutettava progressiiviseksi.
- Taloyhtiön rahoitusvastikkeen verovähennysoikeus on asteittain poistettava sijoittajilta.
- Ympäristölle haitalliset verotuet on poistettava. Työmatkavähennystä on ylläpidettävä painottaen ilmastoystävällisiä kulkumuotoja.
- Euroopassa on otettava käyttöön yhteinen yhteisöveron vähimmäistaso ja edistettävä samaa globaalisti. Suomen yhteisöverokantaa on korotettava maltillisesti.

- On laadittava veronkierron, verovälttelyn ja korruption torjuntaohjelma kattaan kaikki hallinnonalat.
- Veroparatiisien toiminta tulee lopettaa kansainvälisillä sopimuksilla.
- Rahanpesuun, korruptioon ja harmaaseen talouteen on puututtava lisäämällä edunsaajarekisterin avoimuutta.

1.2 TYÖELÄMÄ

Vakituisten ja kokoaikaisten palkkatyösuhteiden rinnalla lukuisat ihmiset työskentelevät osa- ja määräaikaisissa palkkatyösuhteissa, nollatuntisopimuksilla ja vuokratyössä. Moniansioperusteisuus on yleistynyt ja myös palkkatyösuhteen ulkopuolella työllistyminen, erilaiset itsensä työllistämisen muodot, alustavälitteinen keikka- tai pysyväisluotoinen työ, yksinyrittäjäyys ja apurahatyöskentely ovat vakiintuneet osaksi työmarkkinoita. Työntekijän oikeudet ja suoja ovat vakituisten ja kokoaikaisen palkkatyösuhteen ulkopuolella heikkoja. Vasemmistoliitto haluaa uudistaa työntekijöiden oikeuksia ja suojaa niin, että työllistymisen tapa ei jatkossa määritä oikeuksia, suojaa, eikä niiden toteutumista.

Työlainsäädännön lähtökohta on, että vakituinen ja kokoaikainen työsuhde on pääsääntö. Työtä teetetään 2020-luvulla vakiintuneesti sadoillatuhansilla ihmisillä määräaikaisissa ja osa-aika-aikaisissa työsuhteissa. On säädettävä uusi haittalisä tilanteisiin, joissa ihmisten työsuhteilla tehdään joustoja. Lisää voi verrat ylityölisään, jossa korvataan säännöllisen työajan ylityksistä. Uusi olosuhdelisä olisi maksettava aina, kun työtä teetetään määrätai osa-aikaisena. Lisä parantaisi määrätai osa-aikaisena työskentelevien toimeentuloa. Uuden olosuhdelisän maksaminen kannustaisi työnantajaa järjestämään kokoaikaista työtä ja luopumaan perusteettomista määrätai osa-aikaisuuksista. Säännös olisi yksinkertainen ja helppo ymmärtää.

Oikeus sopia kollektiivisesti työn ehdoista mahdollistaa jokaiselle työn tekemisen oikeudenmukaisin työehdoin. Oikeus sopia

kollektiivisesti, eli yhdessä, työehdoista on ulotettava myös itsensä työllistäjiin. Ammatityhdistysliike suojaa jokaisen oikeutta tehdä ihmisarvoista työtä oikeudenmukaisin työehdoin. Järjestäytyminen ammattiliittoiin ja kollektiivinen sopiminen mahdollistaa kaikkien työehtojen parantamisen. Reilusti toteutettuna paikallinen sopiminen on työntekijöiden ja työnantajien etu. Paikallinen sopiminen täytyy toteuttaa reilusti, jotta sen varjolla ei päädytä ainoastaan heikentämään työntekijöiden mahdollisuuksia varmistaa itselleen riittävät ja turvalliset työehdot. Työnantaja ja työntekijä eivät lähtökohtaisesti ole tasavertaisessa valta-asemassa suhteessa toisiinsa, minkä takia pelkkä työsopimuksen allekirjoittaminen ei tarkoita, että kyse olisi aidosti sopimisesta.

Vasemmistoliiton mielestä työntekijöiden asemaa pitää vahvistaa lisäämällä työpaikkademokratiaa sekä antamalla ammattiliitoille kanneoikeus. Kanneoikeus tarkoittaa sitä, että ammattiliitolle tulee oikeus viedä ratkaistavaksi tuomioistuimiin työntekijöiden työsuhteisiin, tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviä asioita. Ammattiliittojen kanneoikeus mahdollistaa työntekijöille nimettömänä pysymisen, kun haetaan oikeudellisia ratkaisuja työelämän epäkohtiin.

Kannatamme työajan lyhentämistä. Osana siirtymää lyhyempään työaikaan toteutetaan lyhyemmän työajan kokeilu erilaisilla työaika- ja palkkamalleilla sekä yrityksissä että julkisella sektorilla. Aiemmissa kokeiluissa on todennettu lyhyemmän työajan johtavan työntekijöiden rasituksen ja stressin vähentymiseen, työttömien työllistymiseen sekä palvelutason, tuottavuuden ja työssä jaksamisen parantumiseen. Työkyvyttömyyden ehkäisyl-

lä on tärkeä inhimillinen ja kansantaloudellinen merkitys. Haluamme rakentaa Suomesta tasa-arvoisen työelämän kärkimaan, jossa ihmisen hyvinvointi ja ammattiosaamisen kunnioittaminen on keskiössä.

Osatyökykyisten joukossa on paljon henkilöitä, jotka eivät terveydentilansa vuoksi kykene sijoittumaan työmarkkinoille, vaan he kuuluisivat eläkkeelle. Eläkeselvittelyjärjestelmän heikkouksien takia he jäävät järjestelmään pyörimään, eivätkä saa asioilleen ratkaisua inhimillisesti kestäväällä tavalla. Työllistämisvastuun siirtyessä kuntiin kokonaisratkaisut on löydettävä yhdessä hyvinvointialueiden kanssa.

Työelämässä on nykyistä paremmin ymmärrettävä perhemuotojen moninaisuus, perheiden erilaiset tilanteet ja töiden erilaisuus. Esimerkiksi epäsäännöllistä vuorotyötä tekevillä on monesti enemmän vaikeuksia yhdistää työ ja muu elämä kuin säännöllisesti virka-aikaan työskentelevillä ja niillä, joilla on joustavat työajat. Hoivan ja työn yhdistäminen ei ole vain pikkulapsiperheiden asia, vaan se voi liittyä moniin muihinkin elämäntilanteisiin eri elämänkaaren vaiheissa. Muun elämän ja työn yhteensovittaminen ja sen onnistuminen liittyvät sukupuolen lisäksi työmarkkina-asemaan ja luokkaan.

Valtion pitää työllisyyspolitiikallaan ak-

tiivisesti ja systemaattisesti poistaa esteitä työllistää vaikeasti työllistyviä ihmisiä, kuten pitkäaikaistyöttömiä, vammaisia ja osatyökykyisiä. On parannettava eläkkeiden ja palkkatulon yhteensovittamista sekä henkilökohtaisen avun ja apuväline-, tulkkaus-, kuntoutus- ja kuljetuspalveluiden toimivuutta. On myös karsittava byrokratiaa ja puututtava vammaisten, työttömien ja osatyökykyisten hyväksikäyttöön ja alipalkkaukseen työmarkkinoilla. Julkisten toimijoiden on työllistettävä itse vaikeasti työllistyviä henkilöitä.

Suomalaisia työmarkkinoita leimaa jakautuminen sukupuolen mukaan, minkä vuoksi valtaosa aloista on selkeästi joko mies- tai naisvaltaisia. Monet naisvaltaiset alat, kuten julkisen sektorin hoiva- ja kasvatusalat ovat palkkakuopassa, mikä kertoo konkreettisesti arvostuksen puutteesta. Tämä kertoo myös siitä, että hoivan merkitystä yhteiskunnassa ja ihmiselämässä yleensä ei tunnusteta, vaan näiltä aloilta voidaan esimerkiksi kilpailukyvyn nimissä leikata. Julkisen sektorin naisvaltaisilla aloilla on valtava työvoimapula ja myös moni jo alalla oleva harkitsee alan vaihtoa, mikä uhkaa yhteiskunnan toimivuutta. Tilanteen korjaaminen vaatii pikaisia toimia, joihin kuuluu sekä työolojen että palkkauksen parantaminen.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- On säädettävä työehtosopimusjärjestelmää täydentävä laki minimipalkasta ja kriminalisoitava alipalkkaus. Lisäksi matalapalkka-aloille on tehtävä tasa-arvoerin muita suurempia palkankorotuksia.
- Oikeus palkkasaataviin kuukauden kuluessa on turvattava. Tämä toteutetaan lisäämällä työvoimaviranomaisten palkkaturvaresursseja.
- Ammattiliitoille on annettava kanneoikeus ja on luotava työntekijöille anonyymi väylä ilmoittaa väärinkäytöksistä viranomaisille.
- Luottamusmiesten asemaa tulee vahvistaa lainsäädännössä työpaikan koosta riippumatta. Luottamusmiesten toimintaedellytyksiä ja tiedonsaantia tulee parantaa erityisesti palkkasyrjintäepäilyissä. Luottamusmiesten on edustettava myös yrityksen hyödyntämiä vuokratyöntekijöitä.
- Työsopimuslaki on ulotettava koskemaan myös itsensätyöllistäjien työtä ja heille on taattava kollektiivinen neuvotteluoikeus.

- Valvova viranomaisen tarvitsee riittävät resurssit, jotta työntekijä voi helposti tarkistaa työntekonsa muodon oikeellisuuden.
- Säännöllinen työaika on lyhennettävä 30 viikkotuntiin mahdollisimman laajasti eri aloilla. Osana siirtymää lyhyempään työaikaan toteutetaan työajan kokeilu erilaisilla työaika- ja palkkamalleilla sekä yrityksissä että julkisella sektorilla.
- Yritysten työntekijäomisteisuutta ja työpaikkademokratiaa on lisättävä. Edistetään omistuspohjaa laajentavien palkansaajarahastojen käyttöönottoa ja lisätään työntekijöiden lakisääteistä edustusta yrityksien hallintoelimissä.
- Pitkäaikaistyöttömyyden torjumiseksi on lisättävä palkkatuen määrärahoja kaikilla työantajasektoreilla ja edistettävä palkkatuen käyttöä yrityksissä automatisoimalla palkkatuki mahdollisimman pitkälle.
- Suomeen syntyneitä ilmais- ja halpatyömarkkinoita on purettava. Palkkatyötä vastaavaa työtä ei tule teettää harjoittelijoita ketjuttamalla tai kuntouttavalla työtoiminnalla ja avotyötoiminnalla.
- Työtoiminnan epäkohdat pitää kartoittaa ja korjata. Työsuhteen tunnusmerkit täyttävästä työstä on maksettava työehtosopimuksen mukainen palkka ja työntekijälle kuuluva suoja. Työtoiminnan pitää olla mielekästä ja tähdätä työsuhteeseen työllistymiseen.
- Maahanmuuttajien hyväksikäyttö työmarkkinoilla on pysäytettävä muun muassa lisäämällä aluehallintovirastojen valvontaresursseja.
- Kaikille on taattava subjektiivinen oikeus opinto-ohjaukseen läpi opintojen ja työuran.
- On kehitettävä läheisvapaamalli, jonka avulla omaishoitaja voi ansiosidonnaisen tuen turvin tarvittaessa hoitaa omaistaan kotona määrärajan.
- Julkisen sektorin rekrytointi on muutettava lakisääteisesti anonyymiksi. Pitkän aikavälin tavoite tulee olla työnhaun anonyymiteetti myös yksityisellä puolella.
- Samasta ja samanarvoisesta työstä tulee maksaa sama palkka. Palkkatietojen on oltava työpaikalla avoimia.
- On toteutettava kunnianhimoisia ja konkreettisia tekoja sisältävä samapalkkaohjelma, johon työmarkkinaosapuolet sitoutuvat.
- Vuosilomalakia on muutettava varmistamaan peräkkäisissä määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevien loman ansainta. Toisiaan välittömästi seuraavissa määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevien on oltava vastaavassa asemassa kuin toistaiseksi voimassa olevissa työsuhteissa työskentelevien.
- Työelämän joustoja omaishoitajille on lisättävä. Työlainsäädännön tulee esimerkiksi mahdollistaa osa-aikaisuus tai lyhennetty työaika läheistä hoitavalle työntekijälle.
- Lakiin säädetään olosuhdelisä, jota maksetaan silloin kun työtä teetetään määrätai osa-aikaisena.
- On käynnistettävä hanke, jolla arvioidaan paikallisen sopimisen sukupuolivaikutuksia intersektionaalisuus huomioiden.
- Tasa-arvosuunnitelman ja palkkakartoitusveloitteen tulee koskea kaiken kokoisia työpaikkoja.
- On perustettava prekaarivaltuutetun toimisto ja siihen kuuluvat virat. Valtuutetun tehtävänä on antaa ohjeita ja neuvoja työ- ja sosiaalilainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä ja edistää monimuotoisissa työmuodoissa työtä tekevien yhdenvertaisten oikeuksien toteutumista. Perustettava viranomaisen on resursoitava niin, että sen on mahdollista toimia useilla kielillä.

- Työturvallisuusrikosten tutkimiseen ja oikeuskäsittelyyn pitää turvata riittävät resurssit koko ketjussa työsuojeluviranomaisesta poliisiin kautta oikeusistuimiin.
- Työturvallisuusrikoksista annettavien rangaistusten tulee olla niin tuntuvia, että niillä on todellinen pelotevaikutus.
- Edellisen hallituksen (2015–2019) työntekijöille siirtämät työnantajamaksut palautetaan takaisin työnantajien maksettaviksi. Näin lisätään työntekijöiden ostovoimaa.

1.3 TOIMEENTULO JA SOSIAALITURVA

Hyvinvointivaltion kantava ajatus on, että jokainen saa apua, kun sitä tarvitsee ja jokainen saa hoitoa sairastaessaan. Tahdomme vahvistaa hyvinvointivaltion taustalla olevaa universalismin ajatusta. Se tarkoittaa, että jokainen ihminen tulotasosta ja taustasta riippumatta on samojen palveluiden ja etuisuusjärjestelmien piirissä ja että palvelut rahoitetaan yhteisesti verovaroin. Ihmisen omia voimavaroja on tuettava ja vahvistettava. Ongelmia tulee ehkäistä panostamalla ennaltaehkäisevästi ihmisten hyvinvointiin ja toimintakykyyn. Sosiaali- ja terveyspalveluiden tehtävä on kaventaa terveyseroja, ennaltaehkäistä sairauksia, tukea ihmisten toimintakykyä ja arjessa selviämistä sekä turvata toimeentuloa.

Meille on tärkeää rakentaa ihmiseen luotavaa työvoimapolitiikkaa. Se tarkoittaa sitä, että uskomme ihmisten haluavan tehdä työtä, jos sitä on saatavilla. Vasemmistoliitto ajaa Suomeen pitkäaikaistyöttömien työllisyystakuuta. Työllisyystakuulla voidaan luoda työpaikkoja joustavasti erityisesti vihreän siirtymän aloille. Takuussa otetaan huomioon ihmisten ja alueiden paikalliset tarpeet samalla, kun vältetään sanelupolitiikkaa.

Riittävä perusturva on ihmisoikeus. Suomi on saanut toistuvasti huomautuksia Euroopan neuvostolta ihmisarvoiseen elämään riittämättömästä sosiaaliturvan tasosta. Suomalainen sosiaaliturvajärjestelmä on hyvin monimutkainen, minkä vuoksi sosiaaliturvan alikäyttö on väärinkäyttöä suurempi ongelma.

Sosiaaliturvaetuuksien, etenkin viimesijaisen toimeentulotuen, hakemista tulee edelleen yksinkertaistaa ja selkeyttää. Hakuohjeiden tulee olla selkokieleisiä ja helposti saatavilla. Köyhyys ja velkaantuminen ei saa johtua siitä, että sosiaaliturvaetuuksien hakeminen on liian monimutkaista ja vaikeasti ennakoitavaa.

Vasemmistoliiton tavoite on edetä asteittain kohti vastikkeetonta perustuloa. Haluamme, että sosiaaliturvan byrokratiaa puretaan, pienimpiä etuuksia korotetaan sekä yhtenäistetään ja työn sekä sosiaaliturvan yhdistämistä helpotetaan. Askelina kohti perustuloa syyperustaista sosiaaliturvaa joustavoitetaan, yhtenäistetään ja parannetaan. Perustulon rinnalla on huolehdittava enemmän tukea tarvitsevien ihmisten asemasta sekä kehitettävä täydentäviä ja ansiosidonnaisia etuuksia. Verotukseen tehtävien muutosten ja tulorekisterin avulla perustulo käytännössä verotetaan pois enemmän tienaaivilta. Vasemmistoliiton tavoittelema perustulo riittäisi korvaamaan nykyiset perusturvaetuedet sekä perustoimeentulotuen.

Takuu- ja kansaneläkettä on edelleen korotettava, jotta kaikille eläkeläisille voidaan taata säällinen toimeentulo. Myös pieniä työeläkkeitä saavien tilannetta on helpotettava kehittämällä työ- ja kansaneläkkeen yhteensovittamista ja vahvistamalla työeläkejärjestelmän sisäistä oikeudenmukaisuutta. Lapsiperheiden, pitkäaikaistyöttömien, osatyökykyisten, vammaisten ja pitkäaikaissairaiden köyhyyteen on puututtava palkkatulojen ja etuuksien joustavalla yhteensovittamisella ja etuuksien korotuksilla.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- On otettava käyttöön pitkäaikaistyöttömien työtakuu, jossa julkinen sektori turvaa viime kädessä palkkatuettua työtä kaikille yli 12 kuukautta työttömänä olleille.
- Pienituloisten ihmisten toimeentuloa on parannettava korottamalla perusturvaa ja pieniä eläkkeitä. Työttömyysturvan omavastuupäivät on poistettava.
- On mahdollistettava työtulojen ja sosiaaliturvan joustava yhdistäminen. Sosiaaliturvan byrokratialoukkujen purkaminen helpottaa työn vastaanottamista.
- Köyhyyden vähentämiseksi on käynnistettävä keskustelu eläkejärjestelmän ja sen rahoituksen uudistamiseksi ay-liikkeen sekä eläkeläis-, vammais- ja muiden kansalaisjärjestöjen kanssa.
- Työmarkkinatuella ja ansiosidonnaisella työttömyyspäivärahalla työnhaun ohella tapahtuva opiskelu ei saa vaikuttaa työttömyystukiin heikentävästi.
- Otetaan käyttöön työttömien subjektiivinen oikeus opiskella työttömyysetuudella ammattitutkinto silloin, kun opiskelu kohdistuu alalle, jolla on pulaa työvoimasta.
- On puututtava yksin asuvien köyhyyteen ja parannettava heidän elinolojaan.
- Yhteisasumisella voidaan vähentää asumisen päästöjä. Yhteisasumista on tuettava ja on varmistettava, ettei pienituloisten henkilöiden toimeentulo heikenny heidän siirtyessään yhteistalouteen.
- Asumistuki tulee muuttaa yksilökohtaiseksi. Henkilön suhdemuodolla, vuokrasopimuksen muodolla tai perheenjäsenten tuloilla ei pidä olla vaikutusta asumistuen saamiseen.
- On luovuttava köyhyyttä syventävistä työvoimapoliittisista karensseista. Esimerkiksi vanhemman on voitava kieltäytyä työstä tai työllistymispalvelusta ilman pelkoa karensista, jos lastenhoidon järjestäminen ei onnistu.
- On selvitettävä mahdollisuutta toteuttaa ennakoiva etuusehdotus. Se tarkoittaa automaattisesti veroehdotuksen tapaan toteutettavaa ehdotusta kaikista henkilön etuuksista, joihin hän on oikeutettu. Etuusehdotus parantaisi erityisesti sellaisten heikoimmassa asemassa olevien ihmisten asemaa, jotka eivät ymmärrä, osaa tai jaksaa hakea kaikkia heille kuuluvia etuuksia.
- On toteutettava perustulokokeilu. Kokeilun piiriin tulee valita työttömiä, palkansaajia, opiskelijoita, pienyrittäjiä ja työvoiman ulkopuolella olevia, jotta kokeilu aidosti kuvastaa suomalaista yhteiskuntaa.
- On siirryttävä vastikkeettomaan perustuloon, jossa yhdistetään työmarkkinatuki, peruspäiväraha, takueläke, vanhuuseläkeikää edeltävä kansaneläke, perustason sairaus- sekä vanhempainpäivärahat, kotihoidontuki, opintoraha ja yrittäjien starttiraha. Perustulon tasoa korotetaan nykyisestä ja se sidotaan elinkustannusindeksiin.
- Elinkustannusten nousu on paremmin huomioitava kansaneläkeindeksissä. Indeksikorotukset on tehtävä vähintään vuosittain ja elinkustannuksien äkillisesti noustessa tarvittaessa myös kesken vuoden.
- Seuraavassa eläkeuudistuksessa on tasattava työeläkejärjestelmän sisäisiä tuloeroja niin, että pienten eläkkeiden kasvuvauhtia parannetaan suhteessa suuriin eläkkeisiin eläkejärjestelmän rahoituspohjaa heikentämättä.
- Opintorahaa on korotettava ja tukikuukausia lisättävä. On luovuttava opintotuen kaksiportaisuudesta ja vähennettävä tuen lainapainotteisuutta. Opintolaina ei

saa olla este toimeentulotuen hakemiselle tai saamiselle. Opintotuki tulee siirtää opetus- ja kulttuuriministeriöstä sosiaali- ja terveysministeriöön.

- Lapsiperheköyhyyttä on torjuttava korottamalla lapsilisiä, työttömyysturvan lapsikorotusta sekä toimeentulotuen lasten perusosaa. Lasten vuoroasumisessa on luovuttava toisen vanhemman nimittämisestä etävanhemmaksi, ja lasten on voitava olla kirjoilla kahdessa kodissa. Molemmilla kodeilla tulee olla samat mahdollisuudet sosiaaliturvaan tilanteen sitä vaatiessa.
- Yrittäjien työmarkkinatuki on vakinaistettava. Koronapandemian aikana aloitettu mahdollisuus hakea työmarkkinatukea yrityksen tulojen laskiessa on pidettävä voimassa myös pandemian jälkeen.
- Lapsensa kuoleman kokenutta vanhempaa on tuettava suruvapaalla. Vapaan on koskettava kaikkia lapsensa menettäneitä vanhempia, riippumatta lapsen iästä.
- Yrittäjyyden ja niin sanotun omassa työssä työllistymisen sivutoimisuuden arvioinnin on perustuttava työttömän omaan ilmoitukseen.
- Ansiosidonnainen työttömyysturva on mahdollistettava kaikille työttömyyskassojen automaattisen jäsenyyden kautta.
- Pienyrittäjien sosiaali- ja eläketurvaa parantavia keinoja on selvitettävä.
- Työkyvyttömyyseläkkeiden ja palkkatulon yhteensovittamista on parannettava sekä karsittava byrokratiaa.
- Työmarkkinatuen myöntämisen erityisehdot alle 25-vuotiaiden, ilman ammattitutkintoa olevien työttömien kohdalla on poistettava.
- Ikääntyneiden työntekijöiden työmarkkina-aseman turvaamiseksi on otettava käyttöön työuran pituuteen perustuva irtisanomiskorvaus.
- Sosiaalinen luototus on otettava käyttöön joka puolella Suomea. Sosiaalisen luototuksen kriteerit on määriteltävä lainsäädännöllä valtakunnallisesti. On myös veloitettava hyvinvointialueita, Helsingin kaupunkia ja Ahvenanmaata toteuttamaan sosiaalista luototusta osana sosiaalityötä.
- Viranomaisnumeroihin soittamisen tulee olla maksutonta.

1.4 ELINKEINOPOLIITIIKKA

Vasemmistolainen elinkeinopolitiikka vahvistaa työllisyyttä, painottaa yritysvastuuta ja takaa yrityksille tasapuoliset kilpailuedellytykset laillisessa ja ennustettavassa ympäristössä. Huolehtimalla toimivasta yhteiskunnan perusinfrastruktuurista ja kouluttamalla osavaa työvoimaa julkinen valta vahvistaa myös yritysten toimintaedellytyksiä. Yritysten on kannettava yhteiskunnallinen vastuunsa työoloista, ihmisoikeuksista ja ympäristöstä. Vastuullinen elinkeinopolitiikka huomioi myös aluepoliittisen ulottuvuuden edistäen työpaikkojen syntymistä kaikkialle Suomeen.

Markkinoilla toimii muitakin kuin perinteisiä yrityksiä. Vaihtoehtoiset tavat organisoida taloudellista toimintaa, kuten osuuskunnat ja yhteiskunnalliset yritykset, mahdollistavat toiminnan ilman suuria tuottovaatimuksia ja mahdollistavat voitontavoittelun lisäksi muiden tavoitteiden asettamisen toiminnalle.

Parasta elinkeinopolitiikkaa on pitää huolta ihmisten työkyvystä ja koulutuksesta läpi työelämän. Lisäksi valtio voi tukea elinkeinoelämää satsaamalla riippumattomaan teolliseen tutkimukseen ja tuotekehitykseen ihmis- ja ympäristöystävällisen tuottavuuden kasvun edistämiseksi. Yritystukia on suunnattava pois ympäristölle haitallisista tuista. Tut-

kimus-, tuotekehitys- ja innovaatiotukia on sen sijaan lisättävä. Merkittävien yritystukien kohdalla on käsiteltävä valtion mahdollisuutta osakeomistukseen yrityksessä.

Valtio voi aktiivisena omistajana saada yrittäjäomistustensa kautta toisaalta tuloja, toisaalta kehittää ja monipuolistaa suomalaisia elinkeinorakennetta, tukea työllisyyttä ja varmistaa kriittisten yhtiöiden suomalaisen omistajuuden. Valtionyhtiöiden perustaminen ja suorat investoinnit Ilmastorahaston ja Teknologiasijoituksen kaltaisten instrumenttien

kautta ovat esimerkkejä edistyksellisestä elinkeinopolitiikasta. Elinkeinopoliittisia tukia ja erityisesti TKI-toimintaa on suunnattava myös julkisen palvelutoiminnan kehitysedellytysten tukemiseen. Vastikkeettomien yritystukien sijasta tulee suosia enemmän oman pääoman ehtoista tukea, jossa osa yrityksen omistuksesta siirtyy valtiolle. Hankinnoista päätettäessä on tuettava kotimaista ja paikallista yritystoimintaa ekologiset näkökulmat huomioiden.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET:

- Kotimaisia pienyrittäjiä on tuettava nostamalla arvonlisäverollisen myynnin alarajaa ja huojennuksen ylärajaa.
- On otettava huomioon elinkeinoelämän kuljetustarpeet liikennehankkeista päätettäessä.
- Ympäristölle haitallisia verotukia on karsittava.
- Valtio-omistamisen aktiivisuutta on vahvistettava. Valtion enemmistöomisteisissa yhtiöissä tulee noudattaa hyvää työnantajapolitiikkaa, veroavoimuutta ja vastuullista ympäristöpolitiikkaa alueellisuus huomioiden.
- On monipuolistettava suomalaista elinkeinorakennetta strategisella otteella luovien alojen, palvelualojen ja matkailun kehittämiseen.
- Kaikessa lainsäädännössä on varmistettava osuuskuntien ja yhteiskunnallisten yritysten toimintaedellytykset.
- Pienimuotoinen vapaaehtois- ja järjestötoiminta on jätettävä tulorekisterin ulkopuolelle. Tällä turvataan pienten vapaaehtoisjärjestöjen toimintaedellytykset ja estetään hyvinvointia tuottavan järjestötoiminnan hiipuminen viranomaissääntelyn ja hallinnollisen taakan alla.
- Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan (TKI) rahoituksen tasoksi on asetettava viisi prosenttia bruttokansantuotteesta. Vain markkinoiden varaan jätettynä uuteen tietoon ja osaamiseen investoidaan huomattavasti liian vähän. On yleisen edun mukaista, että näitä investointeja kasvatetaan myös julkisesti. Perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen rahoituksia on vahvistettava tasapuolisesti.
- Yritysten ja yliopistojen innovaatio- ja tuotekehitystoiminnan tukia on lisättävä. TKI-toiminta keskittyy tällä hetkellä isoille toimijoille. Rahoitus on suunnattava niin, että se tukee TKI-toiminnan laajentamista sekä elinkeinorakenteen monipuolistamista.
- On tuettava myös maatalouden pieniä ja keskisuuria kotimaisia tuottajia omavaraisuuden ja huoltovarmuuden turvaamiseksi. Alkutuottajille on taattava toimeentulo ja rajoitettava kaupan hintojen polkemista.
- Osakeyhtiölain on edistettävä nykyistä paremmin ympäristötavoitteiden ja työntekijöiden oikeuksien huomioimista. Ympäristöä ja ihmisarvoista työtä ei saa jättää alisteisiksi voitontavoittelulle.

- Yrittäjiä on tuettava ympäristölle haitallisista elinkeinoista luopumisessa.
- Kestävää ja vastuullista matkailua on kehitettävä ja tuettava. Kestävässä matkailussa on otettava huomioon ympäristönsuojelu, sosiaalinen tasa-arvo ja elämänlaatu, kulttuurinen monimuotoisuus sekä dynaaminen ja elinkelpoinen talous, joka tarjoaa työpaikkoja ja hyvinvointia kaikille.
- Vahvistetaan alueellista hankintaosaamista julkisissa yhteisöissä.
- Seksityöntekijöiden asemaa, oikeusturvaa ja työn tekemisen mahdollisuuksia on parannettava. Seksityöntekijöiden tulee olla yhdenvertaisessa asemassa suhteessa muihinrittäjiin. Seksipalveluiden mainostamiskielto tulee poistaa.

2. YMPÄRISTÖ KAIKILLE, EI HARVOILLE

Aikamme tärkein kysymys on se, miten onnistumme hillitsemään ihmisen aiheuttamista kasvihuonepäästöistä johtuvaa katastrofaalista ilmastonmuutosta ja luonnon monimuotoisuuden katoa. On kysyttävä, mihin meillä on ympäristönäkökulmasta varaa sen sijaan, että mietimme ainoastaan, mihin rahat riittävät. Meidän on laskettava ympäristöllistä kestävyysvajetta ja rakennettava tämän sukupolven aikana kestävän yhteiskunnan malli, sillä seuraavat eivät enää ehdi sitä tehdä. Ilmasto- ja ympäristöpolitiikan on lävistettävä kaikki päätöksenteko.

Luonnon monimuotoisuus heikkenee radikaalisti ja sitä myötä ovat häviämässä paitsi ekosysteemit myös eliölajit. Suurin uhka luonnon monimuotoisuudelle on elinympäristöjen tuhoutuminen. Tähän uhkaan tulee vastata kriminalisoimalla luonnontuhonta kansainvälisesti. Vaikka riittävien luontoalueiden suojeleminen ja jättäminen rakentamisen ja ympäristöä muuttavan hyödyntämisen ulkopuolelle on välttämätöntä, tulee myös aineelliseen talouteen kohdistaa systeemisiä kestävyysmuutoksia.

Keskeisimpiä ovat muutokset ruokajärjestelmässä, energiajärjestelmässä, rakentamisessa ja liikennejärjestelmässä. Kiertotalouden syvälinen ja laaja-alainen soveltaminen voi osaltaan tukea luonnon monimuotoisuutta.

Ilmastokriisin haitalliset terveysvaikutukset ovat tuntevia ja tapahtuvat jatkuvasti. Suomessa suorat terveysvaikutukset syntyvät ilmaston lämpötilan noususta, äärimmäisten sääilmiöiden lisääntymisestä ja negatiivisista mielenterveysvaikutuksista. Epäsuorat vaikutukset syntyvät etenkin muutoksista muualla maailmassa. Seuraamuksiin kuuluvat ruokahuollon vaikeutuminen, pakolaisuuden lisääntyminen ja konfliktien heijastevaikutukset. Tärkeitä syitä ongelmiin ovat viljelykelpoisen maa-alan väheneminen ja vesipula. Näitä synnyttävät kuivuus, rajuilmat ja merenpinnan noususta johtuva maa-alueiden menetys ja tulvat. Vuoristojäätiköiden sulaminen huonontaa vesitilannetta ja manner- sekä merijään sulaminen nostavat merenpintaa.

Ilmastonmuutoksen hillitsemisellä on useita positiivisia vaikutuksia. Fossiilisista poltto-

aineiden luopuminen vähentää hengitys- ja sydänsairauksia. Kasvispainotteinen ruoka ja omalla lihasvoimalla liikkuminen estävät ilmastonmuutosta ja ovat lisäksi terveyden edistämisen keskiössä. Autoliikenteen vähentäminen hillitsee pienhiukkasten määrää ja onnettomuuksia ja lisää omalla lihasvoimalla liikkumista. Valitsemalla rakennusmateriaaliksi esimerkiksi puu tai savi voidaan vähentää rakentamisen ilmastokuormitusta sekä riskiä sisäilmaongelmien syntyyn.

Pyrimme aktiivisella ilmastopolitiikalla välttämään ilmaston lämpenemisen katastrofaaliset seuraukset. Ihmisten aiheuttama ilmaston lämpeneminen johtaa kuitenkin jo nyt sään ääri-ilmiöiden yleistymiseen. Ilmastonmuutokseen sopeutumiseen on näin ollen panostettava kaikilla hallinnon tasoilla. Sään ääri-ilmiöiden lisääntymisen sekä uusien eläin- ja kasvilajien vaikutuksia luontoon, kaupunkiympäristöön ja yhteiskunnan toimintoihin on arvioitava laajasti. Ilmastonmuutoksen vaikutuksiin on varauduttava myös kaupunkisuunnittelussa, esimerkiksi panostamalla huilvesien hallintaan sekä hellejaksoina mikroilmastoa viilentävään kaupunkivihreään.

Vasemmistoliiton lähtökohta on energiaoikeudenmukaisuus: irtaantumisen fossiilisista polttoaineista tulee tapahtua niin, ettei siitä aiheudu kohtuuttomia kustannuksia pieni- ja keskituloisille eivätkä tuloerot kasva. Fossiilisista polttoaineista pois siirtymiseen meitä ajavat ilmastonmuutokseen liittyvien syiden lisäksi myös geopolitiikka ja huoltovarmuus, eli itsenäisyys fossiilisilla polttoaineilla politiikkaa tekevästä Venäjältä sekä pyrkimys energiaitsenäistä Suomea kohti.

2.1 REILU SIIRTYMÄ - TALOUS JA TEOLLISUUS

Suomessa, Euroopassa ja muualla maailmassa on otettu askelia ekologisen jälleenrakennuksen suuntaan. Toimet ovat vielä riittämättömiä vastaamaan ilmastokatastrofiin. On jatkettava reilun siirtymän ohjelmaa kohti ilmastoviisasta ja ympäristökestävästä taloutta. Työllisyys ja hyvinvointi on turvattava ja eriarvoisuutta ka-

vennettävä myös muuttuvassa taloudessa.

Reilua siirtymää on edistettävä kaikilla aloilla. Maatalous on Suomelle korvaamattoman tärkeä. Maatalousyritykset tukevat huoltovarmuutta, työllisyyttä ja koko elintarvikeketjua. Vasemmistoliitto tukee viljelijöitä rakentamaan ekologisesti kestävästä kotimaista maataloutta ja ruuantuotantoa, joka on myös tuottajille taloudellisesti kannattavaa. Teollisuuden reilu vihreä siirtymä tarkoittaa suunnitelmallista siirtymistä pois kestävämmästä teollisuuden tuotantotavoista.

Siirtymän reiluus tarkoittaa, että se toteutetaan sosiaalisesti oikeudenmukaisesti. Siirtymä edellyttää suuria investointeja uuteen tuotantoteknologiaan ja tutkimukseen, mikä mahdollistaa uusien työpaikkojen syntymisen. Työntekijöiden toimeentulo, uudet työpaikat ja mahdollinen jatko- ja uudelleen koulutus on taattava. Fossiilisen energian kallistuminen on kompensoitava pienituloisille. Kohtuuhintaisten kestävien vaihtoehtojen takaamiseksi uusiutuvan energian ja kestävästä infrastruktuurin ylösajo on tehtävä nopeasti ja sitä on tuettava riittävillä julkisilla investoinneilla.

Verotuksen keinoin on nykyistä tehokkaammin tuettava esimerkiksi kestävästä rakennemuutosta ja siirtymää kohti energiatehokasta, älykästä ja uusiutuviin lähteisiin perustuvaa energia- ja tuotantjärjestelmää. Valtion talouden ja toiminnan suunnittelua ohjaavaksi reunaehdoksi on eurojen rinnalle nostettava päästöt ja päästö- sekä luontobudjetit. Verotuksen ohjaavaksi periaatteeksi on eriarvoisuuden torjunnan rinnalle nostettava ympäristöohjaus. Saastuttajan ja ympäristöhaittojen aiheuttajan on maksettava toiminnastaan, ja ympäristökestävästä valinnoista on tehtävä taloudellisesti kannattavia vaihtoehtoja.

Vihreän siirtymän toteuttaminen voi lisätä teollisuuden osuutta Suomen toimialarakenteesta. Investoinnit kestävästä teollisuuteen ja sitä edistävään koulutukseen ja tutkimukseen synnyttävät paljon uutta työtä. Lisäksi Suomella on korkean osaamisen ja korkean teknologian maana hyvät edellytykset toimia edelläkävijänä teollisuuden uusien ratkaisujen kehittämisessä. Uusien ratkaisujen kehittäminen kasvattaa myös osaamista, jolla on oma

vientipotentiaalinsa. Teollisuuden osaamisen ja palvelujen osuutta viennistä voidaan entisestään kasvattaa.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- Suomessa ja Euroopassa on jatkettava ekologista jälleenrakennusta. Tämä tarkoittaa, että yhteiskunta muutetaan kokonaisvaltaisesti ympäristökestäväksi ja sosiaalisesti oikeudenmukaiseksi.
- On lisättävä kannustimia palveluihin ja tuotteisiin, jotka vahvistavat kierto- ja jakamistalouden kasvua.
- Luonnontuhonta eli ”ecocide” on kriminalisoitava kansainvälisen rikostuomioistuinten (ICC) Rooman perussäännössä.
- Kestävien teollisuustyöpaikkojen syntyminen Suomeen on tuettava. Valtion on osallistuttava investoinnein vihreään siirtymään ja ylläpidettävä omaa yritystoimintaa. Tämä hyödyttää sekä suomalaista vientiteollisuutta että kansantaloutta yleisesti.
- Hyödykkeiden korjauspalveluiden arvonlisäveroa on alennettava tavaroiden käyttöön pidentämiseksi ja kertakäyttökulttuurista pois siirtymiseksi.
- Autokannan muuttumiseen tähtäävien määräaikaisten tukien, kuten romutus- ja konversiotuen, on määräydyttävä tulojen perusteella. Tämä mahdollistuu uuden tulorekisterin myötä. Muutos kohdentaisi tuet oikeudenmukaisesti ja vaikuttavasti.
- Eri hallinnon, yhteiskunnan ja talouden osa-alueille on määriteltävä vuosittaiset päästö- ja luonnonvarabudjetit, joita ei voi ylittää. Kaikissa julkisissa hankinnoissa on minimoitava päästö- ja luontovaikutukset sekä painotettava kotimaista tuotantoa ja lähituotantoa.
- Suomen hiilineutraaliustavoitteeseen lisätään suomalaisten kulutusperäiset päästöt. Kulutusperäisiin päästöihin sisältyvät tavaroiden ja palvelujen tuottamisesta kotimaassa syntyvien päästöjen lisäksi tuontituotteiden tuotantoketjujen ja kuljetuksen päästöt ulkomailla.
- Rakentamisen ja erityisesti rakennusmateriaalien hiilijalanjälkeä on pienennettävä edistämällä kiertotaloutta. On otettava käyttöön rakennusmateriaalien päästöjä vähentävää sääntelyä. On hyödynnettävä ensisijaisesti olemassa olevaa rakennuskantaa: ylläpidetään ja korjataan vanhoja rakennuksia sekä käytetään uudisrakentamisessa hyödyksi vanhoja rakennusrunkoja ja -osia.
- Ympäristökasvatusta on vahvistettava ja juurrutettava osaksi opetusta kaikilla asteilla. Seuraavalla vaalikaudella on käynnistettävä valtakunnallinen Kestävä koulu -hanke ja varmistettava sille riittävä rahoitus.
- On luotava tulonjakomekanismi kerättyjen ympäristöverojen palauttamiseksi ihmisille alue- ja sosiaalipoliittisin perustein.
- Eläkerahastot on veloitettava vähentämään hiiliriskiään siten, että eläkerahastot raportoivat fossiilisijoituksistaan ja vähentävät niitä.
- Maataloustukien maksatuksen viivästykset on korjattava ja tuet on suunnattava aktiiviviljelijöille. Lisäksi tukien maksuun ja valvontaan liittyvää liiallista byrokratiaa on kevennettävä. Maataloustukia pitää kehittää tukemaan nykyistä paremmin maatalouden reilua siirtymää. Siirtymän on edettävä kohti kasvipohjaista ruuan-

tuotantojärjestelmää. Kotimaisen maatalouden kannattavuutta sekä tuottajien toimeentuloa ja työoloja on parannettava.

- Maatilojen pienenergia- ja kiertotaloushankkeita on tuettava omavaraisuuden parantamiseksi. On luotava kannustimia puskurivyöhykkeiden tekemiseen lantosten valuma-alueelle.
- Maatalouden metaanin talteenottojärjestelmää on kehitettävä.
- Peltometsäviljelyä tulee tukea uutena viljelytapana. Peltometsäviljelyssä pelto-kaistojen väliin istutetaan puu- tai pensasrivejä. Tämä tapa tukee luonnon monimuotoisuutta myös isoilla peltoalueilla ja tutkitusti lisää kokonaissadon määrää.
- On perustettava vihreän siirtymän ylivaalikautinen suunnitteluyksikkö valtioneuvoston kanslian yhteyteen.
- Taloyhtiöiden yhteiskäyttötavaroita ja -kulkuvälineitä on lisättävä. Yhteiskäyttötavaroille tulee luoda konkreettinen kannustinjärjestelmä, kuten alv-vapaus.
- Talouskasvusta talouspolitiikan ensisijaisena tavoitteena tulee luopua ja tilalle on asetettava taloudellinen tasa-arvo ja ekologisesti kestävä hyvinvointi. Yhteiskunnan ja talouden kehitystä on mitattava monipuolisesti muillakin mittareilla kuin bruttokansantuotteen kasvulla.

2.2 ENERGIANTUOTANTO JA LIIKENNE

Energiaverotus on murroksessa. Kun fossiilisten polttoaineiden käyttö vähenee, tulot niiden verotuksesta laskevat. Pienituloiset kotitaloudet käyttävät suhteessa suuremman osan tuloistaan elämän perustarpeisiin, kuten ruokaan ja energiaan. Lisäksi energian verotus siirtyy aina lopulta kuluttajahintoihin. Näistä syistä energian verottaminen sattuu pienituloisiin suhteessa kovemmin.

Energiantuotanto ja fossiilisten polttoaineiden käyttö aiheuttavat valtaosan globaaleista päästöistä. Fossiiliseen kaasuun liittyy myös voimakkaita geopoliittisia ulottuvuuksia. Meidän on irtauduttava riippuvuudesta autoritääristen hallintojen energiatoimiksiin. Suomen on investoitava erityisesti tuuli- ja aurinkovoimaan sekä geotermiseen voimaan. Liikenteen ja asumisen päästöjä on vähennettävä korvaamalla fossiiliset polttoaineet muilla käyttövoimilla. Bioetanoli- ja bio-kaasukonvertoinnin tukeminen on järkevä ja kustannustehokas tapa tukea pienituloisia ilmastotyössä.

Ydinenergian haasteet ovat yhteiskunnallisia sekä ekologisista. Suuret infrastruktuurihankkeet, kuten perinteiset ydinvoimalat, herättävät geopoliittisia intressejä. Emme voi korvata kytköksiämme venäläiseen fossiilienergiaan kytköksillä venäläisvalmisteiseen ydinvoimaan. Pienydinreaktorit ovat nouseva uusi energiantuotantomuoto, jonka nykytilanne vastaa tuulivoiman ja aurinkoenergian tilannetta 2000-luvun alussa. On tärkeää löytää mahdollisimman kestävä ja turvalliset ratkaisut uraanin tuotannolle sekä ydinjätteen loppusijoittamiselle.

Joukkoliikenteen saatavuutta ja saavutettavuutta on lisättävä. Keinoja tähän ovat vuorotarjonnan parantaminen, lipunhintojen kohtuullistaminen, lippujärjestelmien yhteensovittaminen, liityntäpysäköinnin kehittäminen, joukkoliikenteen vaihtopaikkojen ja raittien lisääminen sekä ruuhkien purkaminen.

Raideliikenteeseen on panostettava myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella ja poikittaisraideliikennettä on kehitettävä edelleen. Syöttöliikenteen, kuten taajama-alueen ulkopuolelta tulevan linja-autoliikenteen on oltava joustavaa. Kuntia on kannustettava raideli-

kenteen hyödyntämiseen. On huomioitava, että samat liikennematkat eivät toimi kaikkialla maassa. Henkilöautoja tarvitaan myös tulevaisuudessa erityisesti haja-asutusalueilla. Henkilöautojen päästöjä voidaan leikata muun muassa sähkö-, kaasu-, vety- ja yhteiskäyttöautoilua tukemalla.

Lentoliikenteen kasvu on saatava taittumaan. Lentoliikenne on aliverotettua suhteessa muuhun liikenteeseen. Lentoliikenteen säätelyn on oltava kaiken ilmastopolitiikan tavoin kansainvälistä, mutta myös EU:n laajuista ja kansallista.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- Energiasiirtymä on toteutettava suunnitelmallisesti valtiollisten investointien, tukien, verotuksen ja lainsäädännön avulla. Eri energiamuotoja rakennettaessa on huomioitava maan sisäiset erot sekä paikallisten asukkaiden ja alkuperäiskansa saamelaisien oikeudet.
- Suomen ja muiden pohjoismaiden välisiä sähkön siirtoyhteyksiä on vahvistettava. Rakennusvaiheessa alueita lunastaessa on huolehdittava oikeudenmukaisista korvauksista maanomistajille.
- Vanhojen asuntojen energiaremontteja on tuettava entistä enemmän, etenkin energiatehokkuusvaatimusten kiristyessä.
- Valtion on edelleen lisättävä taloudellisia kannustimia siirtymiselle pois talokohtaisista fossiilisia polttoaineita tai suoraa sähkölämmitystä käyttävistä lämmitysjärjestelmistä. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi rahallista tukea lämmitysmuodon vaihtamiseksi maalämpöön tai ilmalämpöpumppeihin.
- Fossiilisen öljyn käytöstä kaukolämmön tuotannossa on luovuttava nopeasti. Kaiken venäläisen öljyn käytöstä tulee luopua välittömästi. Fossiilisia polttoaineita ei pidä korvata biomassan kestävämmällä käytöllä.
- Fossiilisen kaasun käytöstä energiantuotannossa ja vedyn tuotannossa on luovuttava asteittain. Venäläisen kaasun tuonnista ja käytöstä on luovuttava välittömästi.
- Lentoliikenteen päästöjä on vähennettävä saastuttaja maksaa -periaatteen mukaisesti. Lentoliikennealalta on edellytettävä tiekarttaa päästövähennysten saavuttamiseksi.
- On lisättävä kannustimia kestäviin ja vähäpäästöisiin liikennemuotoihin siirtymiseen.
- On otettava käyttöön kerosiinivero ja lentovero mahdollisuuksien mukaan EU:n laajuisena tai kansallisella tasolla.
- Joukkoliikennetukea on lisättävä. Kevyen liikenteen tuki on ulotettava kantakaupunkien ulkopuolelle. Lippujen hintoja on kohtuullistettava ja pitkällä aikavälillä on siirryttävä maksuttomaan julkiseen lähiseudun joukkoliikenteeseen.
- Polttoaineiden hinnan nousua on kompensoitava suoraan ihmisille alue- ja sosiaalipoliittisin perustein.
- Pienydinreaktoreiden käyttämistä vähäpäästöisen energian tuotantoon Suomessa on selvítettävä sillä edellytyksellä, että pienreaktorihankkeet täyttävät kaikki turvallisuusvaatimukset, uraanin tuotanto ja ydinjätteen loppusijoitus ratkaistaan kestävästi ja laitostoimittajat ovat demokraattisista maista.
- Energiayhteisöjen syntyminen on edistettävä kunnissa. Energiayhteisö mahdollistaa energiatehokasta, päästötöntä ja paikallista energiantuotantoa saavutettavasti,

edullisesti ja toimitusvarmasti. Valtion ja kuntien tulee tukea muun muassa taloyhtiöitä, naapurustoja ja maatiloja perustamaan energiayhteisöjä taloudellisilla kannustimilla.

- Sähkö- ja kaasuautojen lataus- ja tankkausverkosto on rakennettava koko maahan.
- Kaupunkialueilla on investoitava pyöräilyä edistäviin väyliin. Samoin kaupunkipyöräjärjestelmiä, ajonopeuksien laskemista kantakaupungeissa ja kävelykeskustoja on edistettävä.
- Junamatkailusta on tehtävä taloudellisesti mahdollista kaikille laskemalla lippujen hintoja ja parantamalla maan sisäisiä raideyhteyksiä.
- Joukkoliikenteen liityntäpysäköintiä on lisättävä ja parannettava.
- Raideliikenteen investointien on jatkuttava. Junamatkustamisen kehittämiseen on edelleen ohjattava rahaa ja laajennettava lähijunaliikenteen verkostoa.
- On luovuttava turpeen poltosta. Sodat ja geopoliittiset jännitteet eivät saa olla tekosyy ilmastotoimista luopumiselle. Turpeen sijaan on panostettava voimakkaasti uusiutuvaan, polttoon perustumattomaan energiaan. Kasvuturpeen käytöstä on luovuttava asteittain.
- On luovuttava avohakkuista ja pyrittävä yleisesti jatkuvapeitteiseen metsänkasvatukseen.
- Energiankulutusta on vähennettävä. Vähäpäästöinenkin energia tuottaa päästö-, luonto- ja luonnonvarajalanjäljen.

2.3 YMPÄRISTÖ JA LUONNON MONIMUOTOISUUS

Metsät, maatalousmaa ja suot näyttävät erittäin tärkeää roolia ilmastokriisin vastaisessa taistelussa. Hiilivarastojen varjeleminen turvaa maapallon kyvyn sitoa hiiltä ilmakehästä hilliten tuhoisaa ilmastonmuutosta. Ilmaston lisäksi suomalaisella luonnolla on suuri merkitys niin taloudelle kuin luonnon monimuotoisuudelle. Suomen tulee ottaa vastuu oman alueensa luontotyyppien monimuotoisuuden säilymisestä. Jokaiselle luontotyyppille, kuten metsille, soille, vesistöille ja perinnebiotoopeille tulee luoda tutkimustietoon pohjautuen sellainen monimuotoisuuden tavoitetaso, joka turvaa lajiston ja ekosysteemien elinvoiman.

Vanhat metsät on jätettävä hakkuiden ulkopuolelle ja metsäteollisuuden jalostusarvoa sekä puun käyttötapoja on kehitettävä kestäväällä tavalla. Hakkuiden määrän tulee olla ilmaston sekä luonnon monimuotoisuuden kannalta kestävä sekä lyhyellä että pitkällä

aikavälillä. Kestävä metsien käytön taso sekä metsien uudistamis- ja hoitomenetelmät tulee määritellä parhaan saatavilla olevan tieteellisen asiantuntemuksen perusteella siten, että ne tukevat biodiversiteetin säilyttämistä ja edistämistä, kasvavia hiilivarastoja ja -nielua sekä hyvää taloudellista tulosta. Lisääntyvä puunkäytön paine ei saa johtaa lisääntyviin hakkuisiin, vaan hakkuutasoa on kohtuullistettava nielun kasvun mahdollistamiseksi.

Epäonnistuneita metsäojituksia purkamalla ja soiden ennallistamista lisäämällä voidaan useimmissa tapauksissa ja pitkällä aikavälillä vaikuttaa myönteisesti maaperän ilmastopäästöihin sekä turvemaiden vesistö- ja päästöihin. Puuntuottoon käytettävillä soilla pohjaveden pinta tulisi pitää mahdollisimman muuttumattomana. Tätä voidaan edistää peitteisellä metsänhoidolla sekä ojien perkauksen ja täydennysojituksen välttämällä. Turvemaiden sijaitsevat pellot tuottavat yli puolet Suomen maatalouden ilmastopäästöistä. Aktiivisen ruuantuotannon ulkopuolella olevat turvepellot tulee ennallistaa kosteikoiksi tai metsittää.

Vähäpäästöisen energiantuotannon rakentaminen vaatii valtavia määriä kaivannaisia nyt ja vielä useita vuosikymmeniä eteenpäin. Kaivostoimintaa koskevien lakien ja viranomaisvaatimusten on taattava, että kaivostoiminnan ympäristövaikutukset rajautuvat

pienelle alueelle ja että kyseisestä kaivostoinnista hyötyvät tahot myös kustantavat sekä kaivostoiminnan haittojen kompensoinnin toiminnan aikana että alueen ennallistamisen.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- Kaivosalaa on säädeltävä niin, että kaivosten paikallinen demokraattinen päätöksenteko näkyy vahvemmin perustamispäätösten yhteydessä, yhteiskunta saa yritysten voitoista reilun korvauksen ja ympäristönäkökulmat huomioidaan nykyistä paremmin. Valtiolla on oltava mahdollisuus tarvittaessa sulkea yksityiset kaivokset ympäristösyistä.
- Kaivostoiminnan tulee olla demokraattisesti ja vastuullisesti ohjattua. Kaivosmineeraalien on oltava julkisessa omistuksessa. Valtiollisen kaivosyhtiön perustamista on selvitettävä. Mikäli saamelaisalueelle halutaan perustaa kaivos, sillä on oltava alueen yhteisöjen ja asukkaiden tuki.
- Kaivospaikkakuntien tulee saada kaivosten verotuksen kautta reilu kompensatio kaivoksen avaamisesta aiheutuviin infrastruktuurin rakennuskustannuksiin sekä muiden palveluiden tuottamiseen. Yksityisiltä maanomistajilta kaivospiirin alueiksi otetuista maista perittävä kiinteistövero tulee siirtää kaivosten maksettavaksi.
- Saamelaisalueella asuvilla saamelaisilla, saamelaiskäräjillä ja poronhoitajilla sekä Paliskuntain yhdistyksellä tulee olla erityisasema maankäytön päätöksissä oikeudenhaltijoina alueellaan.
- Metsiensuojelun rahoitus on turvattava. Alueilla, missä luonnontilaisen kaltaisia metsiä on vähän suojeltavaksi, täytyy niiden syntyä edistää hyödyntäen rakenteellisesti ja kasvupaikkajakauman suhteen arvokkaampia metsiä. Tämä tukeekstävän suojelutavoitteen saavuttamista. Metsänomistajille on luotava hiilen sidonnan tuki.
- Maanmuokkaukset on minimoitava, koska ne lisäävät maalähtöisiä hiilipäästöjä. Maata on muokattava sellaisissa tilanteissa, missä se turvaa metsän riittävän uudistumisen, mutta mahdollisimman kevyesti.
- Metsien suojeluastetta Etelä-Suomessa on nostettava ja tarjottava riittävä rahoitus suojeltavien alueiden ennallistamiseen kohteissa, joissa tälle on tarvetta.
- Erityyppisten luonnonsuojelualueiden pinta-alaa, kattavuutta ja verkostomaisuutta tulee kasvattaa. Tavoitteena on vähintään 30 prosentin suojeluaste, joka kattaa monipuolisesti erityyppisiä alueita.
- Luonnonsuojelun rahoitusta tulee korottaa merkittävästi ja saavuttaa EU:n biodiversiteettistrategian mukainen suojelun taso.
- Metsähallituksen hakkuutavoitteille on asetettava pysyvä katto ja rajattava hakkuukohteita nykyistä tarkemmin niin, että hakkuiden ulkopuolelle jätetään luonnontilaiset, uhanalaisiin luontotyyppisiin lukeutuvat metsät sekä virkistyskäyttöön tarkoitettut metsät, kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kohteet ja saamelaisalueella sijaitsevat metsät.
- Erilaisia ekosysteemejä tulee ennallistaa takaisin luonnontilaisiksi ja niiden tuhoamisen kompensoiminen on tehtävä pakolliseksi. Soiden ennallistamiseen varattuja

määrärahoja on lisättävä ja kehitettävä kemera-tukea epäonnistuneiden metsäojitusten purkamiseen.

- Kiinteistöjen omistajia on kannustettava viherkattoihin ja hyönteistarhojen perustamiseen. Julkisen sektorin kiinteistöjen katto- ja seinäpinta-aloja on käytettävä vehreyden ja monimuotoisuuden lisäämiseksi.
- Biopolttoaineiden on oltava lähtökohtaisesti jättepohjaisia, ja niiden kestävyys on varmistettava. Esimerkiksi puujättepohjaista biopolttoainetta on tuotettava luonnon monimuotoisuuden ehdoilla.
- On perustettava uusia kansallispuistoja ja tuettava kaupunkeja viheralueiden monimuotoisuuden lisäämisessä. Ympäristöhallinnon toimintaedellytykset ja resurssit on turvattava. Uusien ja nykyisten kansallispuistojen ja virkistysalueiden saavutettavuutta ja esteettömyyttä on edistettävä.
- Vesi on kaikkien ihmisten perustarve. On turvattava vahvalla, tarvittaessa perustuslain tasoisella lainsäädännöllä se, ettei vesihuoltoa alisteta voitontavoittelulle. Vesihuollon yksityistäminen on estettävä.

2.4 ELÄINPOLITIikka

Eläimet ovat tuntevia ja kokevia olentoja, joilla on itseisarvo. Lainsäädännön ja yhteiskunnallisen päätöksenteon perustana on kaikkien eläinten itseisarvo, joka on riippumaton eläimen taloudellisesta tai muusta arvosta ihmiselle. Eläintä ei lainsäädännössä tule rinnastaa esineeseen tai omaisuuteen.

Eläimiä koskeva lainsäädäntö ei turvaa eläinten hyvinvointia maito-, liha- ja broileroituilla, turkistarhoilla tai kananmunatuotannossa. Eläinten tehotuotanto aiheuttaa turhaa kärsimystä eläimille. Nykyinen eläimiä koskeva lainsäädäntö sallii edelleen eläimen pitämisen kytkettynä tai häkissä. Eläimet eivät pysty toteuttamaan itseään luonnollisella tavalla ja myös osa hoitotoimenpiteistä tuottaa eläimille tarpeetonta kipua. Keskeisimpiä toimenpiteitä eläinten hyvinvoinnin toteutumiseksi ovat tuotantoeläinmäärien vähentäminen sekä kasviperäiseen ruoantuotantoon siirtymisen tukeminen maataloustukia kohdentamalla.

Luonnonvaraisille villieläimille on taattava mahdollisuus elää lajille ominaista elämää osana ekosysteemiä. Jokaisella lajilla on oma paikkansa ja merkityksensä. Kaikkia luon-

nonvaraisia eläimiä on kohdeltava elämää kunnioittavasti ja siten, että millekään lajille ei tuoteta tarpeetonta kärsimystä. Luonnonvaraisten eläinten suurimpia hyvinvointia uhkaavia tekijöitä ovat elintilan kaventuminen, rakentaminen sekä salametsästys. Vasemmistoliiton tavoite on eläimen ja ihmisen rauhanomainen rinnakkaiselo ja riskien ennaltaehkäisy. Suomessa erityistä huolta aiheuttaa susi. Myös sudelle on annettava mahdollisuus lajille ominaiseen elämään.

Eläinten kaltoinkohtelu eläintiloilla ja turkistarhoilla sekä luonnonvaraisten villieläinten salametsästys osoittavat, että eläinten hyvinvoinnin valvonta on riittämätöntä. Eläimille on taattava hyvä elämä, jossa toteutuu oikeus käyttäytyä lajille ominaisella tavalla. Ilman riittäviä resursseja ja osaamista tätä ei voida turvata viranomaistyönä. Vasemmistoliiton tavoite on turvata ja vakauttaa eläinten hyvinvointi osaksi oikeudenmukaista yhteiskuntaa.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- Turkistarhaus on kiellettävä niin Suomessa kuin Euroopassa. Turkistarhaajien siirtymistä muille elinkeinon aloille on tuettava.
- Eläinsuojeluasiamiehen ja eläinpoliisin virat on saatava lakisääteisiksi. Poliisin, tuomioistuinten jäsenten, erävalvonnan ja rajavartioston koulutuksessa on lisättävä eläinsuojeluun liittyviä opintoja.
- Eläinsuojelulakia on edelleen kehitettävä eläimen itseisarvo tunnistaen sekä siten, että liikkumista estävät rakenteet kuten porsitushäkit ja parsinavetat kielletään siirtymäajan jälkeen. Myös muiden tuotantoeläinten pito ja kasvatusta häkeissä on kiellettävä.
- On siirryttävä pois jalostuksen muodoista, jotka tuottavat kärsiviä ja rakennevioista kärsiviä eläinyksilöitä. Eläimen hyvinvoinnille haitallinen jalostustoiminta on kiellettävä.
- Kukkotipujen tappaminen kananmunateollisuudessa on kiellettävä lailla.
- Julkisissa hankinnoissa on painotettava kasvispohjaista ruokaa.
- Trofeiden eli metsästysmuistojen maahantuonti on kiellettävä osana luonnonsuojelulakia eläinlajien, erityisesti petoeläinten häviämisen ehkäisemiseksi.
- Eläinkokeiden vaihtoehtomenetelmien tutkimukseen ja kehittämiseen on taattava riittävät resurssit. Tavoitteena on mahdollisimman nopea eläinkokeista luopuminen.
- Eläintarhojen on keskityttävä eläin- ja luonnonsuojelukasvatukseen ja pidettävä vain uhanalaisia eläimiä. Eläinten käyttö sirkuksissa on kiellettävä.
- Vastuu metsästys- ja kalastusasioiden hallinnoinnista on siirrettävä maa- ja metsätalousministeriöltä ympäristöministeriölle. Salametsästyksen kaltaiseen piilorikollisuuteen pitää puuttua valvontaa tehostamalla.
- Pienpetoraudat on kiellettävä lailla koko maassa.
- Erittäin uhanalaista Suomen susikantaa on suojeltava. Susihaittojen torjumiseksi on käytettävä ensisijaisesti muita keinoja kuin metsästystä.

3. YHTEISKUNTA KAIKILLE, EI HARVOILLE

Yhteiskunnan tukea ja apua tarvitaan yleensä eniten lapsuudessa ja vanhuudessa. Jokaiselle ihmiselle tulee turvata inhimillinen ja turvallinen lapsuus ja vanhuus. Jokaisella ihmisellä on oltava oikeus ja mahdollisuus ikääntyä ilman pelkoa yksinäisyydestä ja pärjäämisen tai huolenpidon puutteesta.

Alkuvuodesta 2020 alkaen kaikkialla maailmassa levinnyt koronapandemia on lisännyt ihmisten pahoinvointia. Koronapandemian aiheuttama hoito-, hoiva- ja palveluvelka sekä oppimisvaje on purettava. On parannettava sivistys-, sosiaali-, terveys- ja pelastusalojen ammattilaisten työoloja, -ehtoja ja palkkausta sekä lisättävä koulutusmääriä ja työntekijöiden mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhönsä. Jokaisella työntekijällä on oltava hyvät ja reilut työolot ja elämiseen riittävä palkka.

Palvelujärjestelmämme on viime vuosikymmeninä eriarvoistunut yhteiskunnan turvaverkkojen ja julkisten palveluiden heikennysten, leikkausten sekä yksityistämisten seurauksena. Eriarvoisuuden kasvu näkyy ongelmien kasautumisena ja köyhyyden ja sosiaalisten ongelmien ylisukupolvisuutena. Eriarvoistuminen näkyy Suomessa myös poikkeuksellisen suurina terveyseroina. Pienituloiset sairastavat muita enemmän ja jonnottavat kohtuuttomia aikoja saadakseen palvelua. Varakkaat käyttävät verovaroin tuettuja yksityisiä palveluja, sairastavat vähemmän ja elävät pidempään.

Voitontavoittelu ei sovi hyvinvointipalveluihin. Kuntien ja hyvinvointialueiden onkin syytä tuottaa palvelunsa pääasiassa itse tai yhdessä voittoa tavoittelemattomien tahojen, kuten järjestöjen kanssa. Hyvinvointivaltion on pidettävä huolta ihmisestä kaikissa elä-

mänvaiheissa. Sen on turvattava jokaiselle ihmiselle oikeus elää hyvää elämää. On parannettava yhteiskunnan esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Julkisten toimijoiden tulee viestinnässään käyttää selkeää kieltä. Kokemusasiatuntijuuden hyödyntäminen palveluita koskevassa päätöksenteossa luo päättäjille ja viranomaisille suoran väylän huomioida loppukäyttäjien asema.

Vasemmistoliiton perusarvoja voidaan edistää vain demokratiassa, jossa jokainen ihminen on poliittiseen toimintaan oikeutettu kansalainen. Demokratia ja oikeusvaltio ovat sivistyneelle yhteiskunnalle välttämättömiä. Kaiken julkisen vallankäytön on perustuttava lakeihin, joiden säätämiseen kaikki kansalaiset pääsevät vaikuttamaan. Perus- ja ihmisoi- keuksista on pidettävä kiinni myös ja erityises- ti vaikeina aikoina, kun väkivaltaiset konfliktit tai maailmanlaajuiset pandemiat ravistelevat turvallisuudentunnettamme. Rasismi on Suomessa sitkeä ja laajamittainen ongelma, jonka kitkemiseksi on toimittava määrätietoisesti yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Vasemmistolaisen koulutuspolitiikan ytimessä on tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus. Kestävän ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan rakentamisessa koulutuksella ja tieteellä on merkittävä rooli. On tärkeää, että jokaisella on yhtäläiset mahdollisuudet kasvuun ja oppimiseen kaikissa elämänkaaren vaiheissa. Samoin taiteen ja kulttuurin moninaisuutta on vaalittava ja niiden tulee olla kaikkien saatavilla. Suomessa on sisällöllisesti ja laadullisesti rikasta ja elinvoimaista taidetta, joka ei pysy elävänä ilman julkista tukea.

3.1 SOSIAALI- JA TERVEYSPOLITIikka

Vasemmistoliiton tavoite on sekä koko väestön hyvinvoinnin ja terveyden paraneminen että hyvinvointi- ja terveyserojen vähentäminen. Terveyden edistäminen on myös keino hillitä terveydenhuollon tulevaisuuden kustannuksia vähentämällä sairauksia. Laadukas julkinen terveydenhuolto lisää väestön terveystietoutta, ehkäisee ja hoitaa sairauksia ja järjestää kuntoutusta. Sosiaalipalveluissa ratkotaan arjen haasteita, tuetaan taloudellisesti, etsitään sopivaa asumismuotoa ja kuljetaan rinnalla vaikeiden elämänvaiheiden läpi. Sosiaaliturva antaa aineellista tukea sitä tarvitseville. Hyötyliikuntaa voi edistää maankäyttö- ja liikennesuunnittelulla sekä eri liikkumistapojen verotuksella. Ravitsemus on tärkeä osa monien sairauksien ehkäisyä ja lisäksi kestävä ruokavalio turvaa ravinnon riittämisen kaikille. Tavoitteemme on taloudellisin keinoin edistää terveellistä ja kestävää ruokavaliota. Tupakan ja alkoholin käyttöä on säädelty verotuksella ja saatavuuden rajoittamisella. Terveydelle ja ympäristölle haitallista mainontaa ja markkinointia on vähennettävä. Tämän kaltainen mainonta on yleistä ja vaikuttavaa esimerkiksi ruoan ja ajankäyttöön liittyen.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden jakautuminen yhä heikommin rahoitettuihin julkisiin palveluihin ja hyväosaisten käyttämiin yksityisiin palveluihin on pysäytettävä ja kehitys käännettävä toiseen suuntaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotannon yksityistäminen ja yhtiöittäminen on keskeytettävä ja julkista palvelujärjestelmää vahvistettava ja resursoitava nykyistä paremmin. Julkisin varoin tuotetuilla yksityisillä sosiaali- ja terveyspalveluilla ei pidä tavoitella taloudellista voittoa. Palvelutarpeen arviointiin pääsyn, hoitoon pääsyn ja hoidon jatkuvuuden takuita tulee laajentaa ja vahvistaa ja määräaikoja lyhentää. Tämä koskee niin fyysistä terveyttä, mielen-terveyttä kuin sosiaalipalveluita. Takuiden tulee taata palveluja tarvitsevan oikeudet tarvitsemiinsa palveluihin ja hyvinvointialueiden rahoituksen palvelujen tarjoamiseksi. Sääntelyä ja pätevyysvaatimuksia tulee tarkistaa pal-

veluiden laadun takaamiseksi.

Palvelujärjestelmän lähtökohtana on oltava hyvinvoinnin edistäminen ongelmia, haittoja ja sairauksia ehkäisemällä, asiakaslähtöisesti, yhdenvertaisesti ja ihmisten voimavaroja tukien. Sosiaali- ja terveyspalveluiden on pyrittävä kohtaamaan ja auttamaan ihmistä kokonaisvaltaisesti ja tarvittaessa moniammatillisesti. Palvelujärjestelmän on tuettava ihmistä eri elämäntilanteissa, eivätkä asiakasmaksut tai byrokratia saa muodostua esteeksi hoidon ja tuen hakemiselle.

Oikeus arvokkaaseen vanhuuteen kuuluu jokaiselle ikäihmiselle. Suomen on varauduttava kasvavaan hoivatarpeeseen huolehtimalla vanhustalouden riittävästä resursseista ja valvonnasta. On ylläpidettävä ja perustettava ikäihmisten terveyttä ja hyvinvointia tukevia seniorineuvoita. Yhteiskunnan on myös tuettava hoivapalveluiden kehittymistä ja uudistumista. Vanhustenhuollon ja koko sosiaali- ja terveydenhuollon osaavien ja ammattitaitoisten työntekijöiden saatavuutta ja arvostusta on parannettava kehittämällä hoito- ja hoivatyön palkkausta ja työolosuhteita. Sosiaali-, terveys- ja pelastusaloilla tulee suosia vakituisia työsuhteita, ei nollatunti- tai runkosopimuksia.

Päihdepolitiikan lähtökohtana tulee olla päihdehaittojen vähentäminen, käyttäjiin kohdistuvan leiman poistaminen ja hoitoon hakeutumisen kynnyksen madaltaminen. Alkoholihaitat ovat mittavia inhimillisesti yksilön ja perheiden kannalta sekä kansanterveydellisesti ja kansantaloudellisesti. Hyvinvointialueiden tulee resursoida päihdepalvelut vastaamaan alueen todellista tarvetta ja palvelut tulee räätälöidä tarpeen mukaan. Ihmisiä ei saa pompottaa luukulta toiselle, eikä mielenterveysongelma voi olla este päihdepalveluiden saamiseksi tai toisin päin. Etuushakujen yhteydessä tulee varmistaa, ettei sosiaalipalveluiden byrokratia estä ihmistä hakeutumasta hoitoon tai syrji päihdeiden käyttäjiä.

Tällä hetkellä mielenterveyspalvelut painottuvat erikoissairaanhoidon, ja tarpeenmukaista ja oikea-aikaista apua on vaikeaa ja hidasta saada. Perusterveydenhuollon mielen-

terveyspalveluita on vahvistettava hoidon saatavuuden ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi. Myös hoitopolkuja ja hoitoon pääsyä on sujuvoitettava niin, että mielenterveyden oireita kokeva ihminen saa apua. Vasemmisto ajaa matalan kynnyksen psykososiaalisten palveluiden ja terapioiden saatavuuden parantamista. Psykoterapiaan pääsy ei saa olla kiinni tulotasosta, iästä tai työmarkkina-ase-

masta. Matalan kynnyksen palvelujen lisäksi vakavia ja pitkäaikaisia mielenterveysongelmia sairastavilla täytyy olla tae tarvittavasta pitkäkestoisesta ja pysyvästä hoidosta sekä kuntoutumista ja pärjäämistä tukevat asumis- ja palvelut. Akuuttiosastoilla tulee olla riittävästi paikkoja, jotta kaikkien oikeus laadukkaaseen hoitoon pystytään turvaamaan eikä kenenkään tarvitse nukkua lattialla.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- On varmistettava, että sosiaali- ja terveyspalveluiden hoitotakuu toteutuu. Kiireetöntä perustason apua ja tukea tulee saada viikon sisällä siitä, kun avun tai tuen tarve on ilmennyt. Kiireellistä apua ja tukea on saatava välittömästi. Hoitotakuun tulee sisältää myös terapiatakuu.
- Julkisesti rahoitettuja sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluita on palautettava julkisesti tuetuiksi. Ihmisille välttämättömien palveluiden tuottamisen päätarkoitus ei voi olla voitontavoittelu. Lailla on rajoitettava julkisin varoin rahoitettujen yksityisten sosiaali- ja terveyspalveluyritysten taloudellisen voiton tekemisen mahdollisuuksia.
- Intiimihygieniatuotteiden – kuten kuukautissuojien, tamponien ja virtsankarkailusuojien – arvonlisäveroa on laskettava. Pienituloisille on taattava maksuttomat kuukautissuojat ja inkontinenssi- eli virtsankarkailusuojat.
- Huumeiden käytön rangaistavuus on poistettava. Huumeiden käyttöön tulee puuttua sosiaali- ja terveyspolitiikalla, ei tuomioilla. Käytön ja pienen määrän hallussapidon rangaistavuuden poiston jälkeenkin huumausaineiden valmistus, tuonti ja vienti, kuljetus sekä myynti olisivat rangaistavia tekoja.
- Päihteiden testausmahdollisuus ja hallussapito on vapautettava muillekin näitä tutkiville tahoille kuin poliisille ja tullille.
- On säädettävä erillislaki, joka mahdollistaa valvotun huumeidenkäyttötilan pilotoinnin.
- Huumeiden käytöstä johtuvia kuolemia on estettävä helpottamalla korvaushoitoon pääsyä sekä mahdollistamalla ainetunnistuspalvelu ja turvallisemman huumeidenkäytön mahdollisuus, esimerkiksi käyttöhuoneissa. Lisäksi on selvitettävä yliannostusten vasta-aineena käytettävän naloksonin jakelun mahdollisuutta ja lisättävä kohderyhmälle tiedotusta. Avun soittamisen esteet on poistettava. Päihdepalveluihin sekä katkaisuhoidon on päästävä välittömästi henkilön niin halutessa ja lääkkeellisen hoidon lisäksi on oltava tarjolla lääkkeitä vaihtoehtoja ja psykososiaalista tukea.
- Psykedeelien lääkinnällinen käyttö on sallittava. Tutkimusta psykedeelien käytöstä lääkinnällisessä tarkoituksessa tulee lisätä.
- Pelihaittoja ja muita riippuvuuksia kokeville sekä heidän läheisilleen on tarjottava asianmukaista hoitoa ja tukea. Kaikille sosiaali- ja terveysalan työntekijöille on tarjottava koulutusta rahapelihaittojen puheeksi ottamisesta ja hoitoonohjauksesta. Pelikoneet on poistettava kaupoista, ravintoloista ja muista vastaavista paikoista. Pelikoneet tulee sallia ainoastaan valvotuissa pelihalleissa.
- On alennettava sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluiden asiakasmaksuja ja luo-

vuttava terveyskeskus- ja päivystysmaksujen perimisestä. Korkeat asiakasmaksut ovat tällä hetkellä todellinen este tai hidaste pienituloisten avun ja tuen piiriin hakeutumiselle. Maksut eivät saa päätyä perintään.

- Terveydelle haitallisten tuotteiden haittoihin on puututtava verotuksella ja maironnan rajoituksilla. Tavoitteena on edistää terveellistä ja kestävää ruokavaliota taloudellisin ja muin keinoin. Terveellisen ruuan ja kestävien liikkumistapojen on oltava myös edullisimpia.
- Sosiaali- ja terveyskeskusten kehittämisprojektin pohjalta tulee vakiinnuttaa lakisääteinen omalääkäri- ja omahoitaja- sekä omasosiaaliryöntekijäturva kaikille ja ensi vaiheessa kaikille pitempiaikaisesti terveys- ja sosiaalipalveluja tarvitseville.
- Vanhusten ja vammaisten kotihoidon ja -palveluiden sekä avo- ja laitoshoidon tuksen saatavuuden ja laadun nostaminen lakisääteisesti pohjoismaiselle tasolle turvataan lakimuutosten lisäksi lisärahoituksella.
- Vanhus- ja vammaispalveluissa sekä lastensuojelussa on lisättävä valvonnan määrää ja laatua merkittävästi. Viranomaisten tarkastuskäynnit yksiköihin pitää aina voida tehdä ennalta ilmoittamatta. Julkisen sektorin on valvottava niin itse tuotettuja palveluita kuin osto- ja palvelusetelipalveluita. Hyvinvointialueiden ylläpitämien omien toimipaikkojen laadun systemaattiseen kehittämis- ja omavalvontatyöhön on perustettava hyvinvointiyksiköiden yhteistyöllä laatutyökeskuksia.
- Lasten ja nuorten matalan kynnyksen sosiaali- ja terveyspalvelut on korjattava. Lisätään peruskoulun ja toisen asteen koulutuksen oppilashuollon ammattilaisten määrää.
- Taataan korkeakouluopiskelijoille riittävän nopea hoitoon pääsy lisäämällä Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön resursseja kasvattamalla opiskelijoiden YTHS-maksun suuruutta. Opiskelijoiden YTHS-maksut eivät saa mennä ulosottoon.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimatarve on turvattava kehittämällä työolot ja -ehdot sellaisiksi, että koulutetun työvoiman siirtyminen alan ulkopuolisiin töihin kääntyy paluuliikkeeksi alalle. Samalla alan koulutuksen houkuttelevuus kasvaa ja koulutus-, täydennys- ja uudelleen koulutusmääriä on mahdollista lisätä. Kehittämistyön suunnitteluun otetaan laajasti mukaan alan ryöntekijöitä.
- Terapian ja matalan kynnyksen psykososiaalisten palveluiden saatavuutta julkisessa terveydenhuollossa on parannettava ja hoitoketjuja kehitettävä. Myös päihdeiden käyttäjillä täytyy olla yhtäläinen oikeus saada mielenterveyspalveluita. Kelan tukemaan psykoterapiaan on päästävä myös muilla kriteereillä kuin työ- tai opiskelukyvyn ylläpito tai palauttaminen. Päihde- ja mielenterveyspalveluiden integraatiota on vahvistettava.
- Psykiatristen hoitopaikkojen riittävyys on turvattava koko maassa.
- Psykiatrisen avohoidon resursseja on kasvatettava niin, että avohoito pystyy vastaamaan myös vaikeampien psykiatristen sairauksien sekä kaksoisdiagnoosin omaavien henkilöiden hoidon tarpeeseen.
- Kelan kuntoutuspsykoterapian tulee olla maksutonta pienituloisille. Tällä hetkellä köyhyys on esteenä tarvittavan kuntoutuksen saamiselle, mikä syventää eriarvoisuutta entisestään.
- Psykoterapeutti- ja seksuaaliterapeuttikoulutus on muutettava maksuttomaksi erikoistumiskoulutukseksi.
- Psykoterapeuttikoulutuksessa on otettava Ruotsin mallin mukaisesti käyttöön kaksiportainen koulutus: perustason koulutus antaisi valmiudet lyhytinterventioihin ja ylempi taso vastaisi nykyistä psykoterapeuttikoulutusta.

- Lääkekorvauksia on korotettava pitkäaikaissairaiden ja paljon lääkkeitä tarvitsevien kustannuksien vähentämiseksi. Lääkkeiden alkuomavastuu on poistettava. Lääkkeiden maksukattoa on merkittävästi alennettava.
- Paperittomien oikeus välttämättömään hoitoon on turvattava lainsäädännössä.
- Alle 25-vuotiaille on taattava oikeus maksuttomaan ehkäisyyn koko maassa lainsäädännöllä.
- On laadittava itsemurhien ehkäisyohjelma, jolla on tarpeelliset resurssit. Ehkäisyohjelma huomioi erityisesti miesten suuremman itsemurha-alttiuden ja itsemurhien alueelliset erot.
- Synnytysosastot on turvattava kohtuullisen matkan päässä myös harvaan asutuilla alueilla.
- Hyvinvointialueille on annettava verotusoikeus, jota täydennetään alueellisia eroja tasaavalla valtionosuudella. Kuntaverot laskee sote-palveluiden järjestämistä vastaavien rahoituksen siirtyessä kunnilta hyvinvointialueille.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmiä on yhdistettävä, varmistettava tiedon liikkuminen sekä toisaalta asiakkaiden tietosuoja ja lopetettava rahan haaskaaminen toimimattomiin järjestelmiin. Tietojärjestelmien kehittäminen sekä asukaslähtöisten digitaalisten palvelujen kehittäminen tulee ottaa vahvasti valtion rahoitus-, kehittämis- ja toteutusvastuulle.
- Terveydenhuollon monikanavarahoituksen aiheuttama eriarvoisuus on poistettava. Hyvinvointialueiden tarjoamia vastaanottopalveluja ja kuntoutusta esimerkiksi gynekologian, psykiatrian, silmätautien, ortopedian, lastentautien ja geriatrian aloilla on lisättävä, jotta palvelujen käyttö perustuisi tarpeeseen eikä maksukykyyn.
- Työn ja omaishoidon yhdistämistä on helpotettava kasvattamalla omaishoitoa tukevien palveluiden resursseja. Omaishoidon tuki on nostettava sellaiselle tasolle, että omaishoitaja voi elää saamallaan palkkiolla.
- Hoitohenkilökunnan osaamista muistisairauksiin liittyen on lisättävä.
- Palliativinen hoito ja saattohoito ovat jokaisen parantumattomasti sairaan oikeuksia. Saattohoito-osastoja ja -koteja on perustettava myös muualle kuin isoihin kaupunkeihin.
- Parantumattomasti sairaalla pitää olla oikeus avustettuun kuolemaan. Siksi aktiivisen eutanasian sallivan lainsäädännön valmistelua on edistettävä.
- Suun terveydenhuolto ja sen asiakasmaksut tulee rinnastaa muuhun terveydenhuoltoon. Suun terveydenhuollon hoitojonot on purettava.
- On määriteltävä sosiaalityöntekijöille enimmäisasiakasmäärät sosiaalityön laadun turvaamiseksi. Sosiaalityöntekijällä on oltava riittävästi työaika paneutua asiakkaan tilanteeseen ja tukea tätä. Sosiaalityöntekijän tai -ohjaajan vastaanotolle on päästävä viikossa.
- Hyvinvointialueiden on lisättäviä omia lastensuojeluyksiköitä ja panostettava riittävästi työoloihin ja palkkaukseen, jotta ne saavat rekrytoitua pysyviä työntekijöitä.
- On parannettava tulkkauspalveluita ja varmistettava lainsäädännöllä vieraskielisten kuntoutuspalvelujen käyttäjien oikeus tulkkaukseen kuntoutuksessa. Sosiaali- ja terveyspalveluihin on palkattava päivystäviä tulkkeja. Etähätätulkkauspalvelu on otettava käyttöön virallisesti.
- Pienyrittäjille ja ammatinharjoittajille on tarjottava nykyistä paremmat mahdollisuudet sote-palveluiden tuottamiseen hankintamenettelyjä kehittämällä, suurten kansainvälisten yritysten paineesta huolimatta.
- On toteutettava lastensuojelulain kokonaisuudistus. Lapsiperhesosiaalityön resurssit

on turvattava ja kiinnitettävä huomiota erityisesti mielenterveys- ja päihdepalvelujen saatavuuteen.

- On lisättävä monimuotoisen yhteisöllisen palveluasumisen mahdollisuuksia kotona asumisen ja tehostetun palveluasumisen välillä.
- Julkiset palvelut on suunniteltava laatu, ei hinta, edellä.
- On huolehdittava tulkkaus-, hoitotarvike-, apuväline-, vanhus- ja vammaispalveluiden riittävydestä kaikille niitä tarvitseville ihmisille.
- 65 vuotta täyttäneiltä vammaisilta ei saa periä muita suurempia maksuja, eikä heitä saa siirtää vanhuspalvelulain piiriin. Vammaisen kuntoutusta ei saa vähentää siksi, että hän täyttää 65 vuotta. 65 vuotta täyttäneen vammaisen kuntoutusta ei saa siirtää pois Kelan vastuulta.
- Vammaispalvelulaista on poistettava niin sanottu voimavaraedellytys/-rajaus. Voimavaraedellytyksen vuoksi henkilökohtaiseen apuun on oikeutettu vain vammainen, joka kykenee kertomaan millaista ja miten toteutettua apua hän tarvitsee.
- On lisättävä miesten keskuudessa tapahtuvaa väkivallan ja syrjinnän vastaista työtä.
- On varmistettava että neuropsykiatristen ominaisuuksien ja häiriöiden kirjon vaikutus tiedostetaan sosiaali- ja terveyspalveluissa kaikenikäisten yksilöiden ja perheiden kohdalla.
- Voitontavoittelua lastensuojelu- sekä vanhus- ja vammaispalveluissa on rajoitettava.
- Vaihtoehtohoitojen sääntelystä on säädettävä laissa niin, että se parantaa potilaiden oikeusturvaa ja tukee heidän itsemääräämisoikeuttaan sekä vahvistaa valvontaa ja suoja erityisen haavoittuvassa asemassa olevia.
- Sosiaali- ja terveyspalveluja kehittäessä tulee huomioida sukupuolen moninaisuus ja nais erityisyys. Työntekijöille tulee järjestää koulutusta nais erityisestä työstä ja sukupuolen moninaisuuden tunnistavasta sukupuolisensitiivisestä osaamisesta.
- Kuntien ja hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalveluihin on palkattava vertais- ja kokemusasiantuntijoita.

3.2 DEMOKRATIA JA OIKEUSVALTIO

Ihmisoikeudet, demokratia ja oikeusvaltio ovat suomalaisen yhteiskunnan ja vasemmiston perusarvoja. Hyvinvointivaltion on turvattava jokaisen perus- ja ihmisoikeudet sekä todelliset ja tasa-arvoiset mahdollisuudet niistä nauttimiseen.

Vallankäytön oikeutus tulee kansalta. Kansanvaltaista järjestelmää on jatkuvasti kehitettävä ja luotava uusia osallistumisen muotoja. Osallistumisen mahdollisuudet ja edellytykset on turvattava kaikille. Suomessa tulee edistää toimia, joilla demokraattisessa päätöksenteossa aliedustetut ryhmät tulevat paremmin osallisiksi. Vasemmistoliitto tukee kansalaisaloitteen ja kansanäänestysten kaltaisten

suoran demokratian työkalujen kehittämistä edustuksellisen demokratian rinnalle.

Oikeusvaltiossa julkisen vallan käyttö perustuu lakiin, kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä ja yksilöiden ja vähemmistöjen oikeudet turvataan. Oikeusvaltiossa jokaisella on mahdollisuus saada oikeutta. Oikeusvaltiomme vahvuudet, vakaus ja ennustettavuus, tulee turvata myös tulevaisuudessa, ja luottamuksesta oikeusvaltion eri toimijoihin huolehtia. Oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia on puolustettava epädemokraattisilta pyrkimyksiltä.

Vasemmistoliitto edistää ilmastopolitiikkaa valmisteleavan kansalaisfoorumin perustamista Suomeen. Kansalaisfoorumin tarkoitus on mahdollistaa oikeudenmukainen järjestelmämuutos ilmastokriisin ja luontokadon es-

tämiseksi. Foorumiin valitaan satunnaisotannalla edustava otos väestöstä. Jäsenten tehtävä on asiantuntijoiden avustuksella keskustella avoimesti ratkaisuisista ilmastokriisiin ja laatia aloitteita, suosituksia tai toimenpidelinjauksia.

Turvallisuuden takaaminen on yhteiskunnan tärkeä tehtävä. Poliisin ja muiden turvallisuusviranomaisten toimintakyky on turvattava. Turvallisuus on kuitenkin nähtävä

laajemmin kuin vain poliisin ja muiden viranomaisten valtuuksina ja toimintakykenä. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistäminen ja syrjäyttämisen ehkäiseminen ovat keskeisiä tapoja lisätä turvallisuutta. Kansalaisten vapauksia ja perusoikeuksia on vahvistettava ilman, että kontrollia ja valvontaa kohtuuttomasti lisätään.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- Kuntien ja hyvinvointialueiden vaikuttamiselinten, kuten vammais- ja vanhusneuvostojen sekä nuorisovaltuustojen vaikuttamismahdollisuuksia on parannettava. Vaikuttamiselinten edustajille on myönnettävä läsnäolo- ja puheoikeus kuntien ja hyvinvointialueiden toimielimissä, kuten valtuustoissa ja lautakunnissa.
- On lisättävä julkisella sektorilla toimivien viranhaltijoiden, päättäjien ja työntekijöiden tietoisuutta perus- ja ihmisoikeuksista, vähemmistöjen oikeuksista, yhdenvertaisuudesta ja tasa-arvosta.
- Jokaisella on oltava oikeus viedä asiansa oikeuteen varallisuudesta tai taustasta riippumatta. On turvattava oikeudenhoidon resurssit ja lyhennettävä oikeudenkäyntien kestoja. On selvitettävä ja otettava käyttöön keinoja, joilla pienennetään kohtuuttomaksi kasvaneiden oikeudenkäyntien hintoja ja kuluriskiä.
- On perustettava ilmastopolitiikan kansalaisfoorumi, joka valmistelee järjestelmämuutoksen mahdollistavia toimenpiteitä päätöksentekijöille valtiollisissa elimissä. Eduskunta on velvoitettava käsittelemään kansalaisfoorumin päätöslauselmat.
- Äänestysikärajaa on alennettava kunta- ja aluevaaleissa 16 vuoteen. Yhteiskuntaopin opetusta on aikaistettava ja lisättävä, jotta kaikki saavat tarvittavat tiedot ja taidot osallistua päätöksentekoon.
- Vaalikampanjoille on säädettävä euromääräiset katot tasa-arvoisen ja demokraattisen ehdolle asettumisen sekä edustuksellisen demokratian turvaamiseksi.
- Sitovat kansanäänestykset ja yhdistysten sitovat jäsenäänestykset on kirjattava lakiin suoran demokratian vahvistamiseksi.
- Viharikosten uhrien on saatava oikeutta. Viharikollisuuden tutkintaa on tehostettava turvaamalla riittävät resurssit ja kehittämällä viranomaisten osaamista. Maalittaminen tulee tunnistaa yhdeksi vainoamisen muodoksi ja rikoslain ajantasaisuutta viharikosten osalta on tarkistettava.
- Poliisin valtakunnallisia resursseja on lisättävä rikostutkinnan ja partioinnin turvaamiseksi koko maassa.
- Lainsäädännöllä on turvattava romanien oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. On määrätietoisesti kehitettävä keinoja, joilla voidaan edistää romanien työllistymistä.
- Saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon toimintaedellytyksiä ja alkuperäiskansan itsemääräämisoikeuden toteutumista on edistettävä ratifioimalla alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva ILO 169 -sopimus ja varmistamalla saamelaiskärjälain yhteneväisyys kansainvälisten velvoitteiden kanssa.
- Kielelliset oikeudet on turvattava. Saamen kieliä sekä viittomakieliä puhuvilla

tulee olla oikeus julkisiin palveluihin äidinkielellään. Palveluiden saatavuutta kaikilla vähemmistökielillä on tuettava ja omakielisyyttä tuetaan neuvolapalveluista alkaen. Palveluissa käytettäviä lomakkeita tulee olla saatavilla myös vähemmistökielillä.

- Vähemmistökielten opetusta on vahvistettava. Toisen kotimaisen kielen opetuksen laadun ja opetusmenetelmien parantamiseen tulee panostaa. Saamen kieliä puhuvilla tulee olla oikeus opetukseen omalla äidinkielellään koko oppivelvollisuuden ajan. Lisäksi taataan kieliyhteisöön kuuluville mahdollisuus opiskella saamen kieliä, suomen- ja ruotsinkielistä viittomakieltä, Suomessa puhuttua romanikieltä sekä karjalan kieltä koko oppivelvollisuuden ajan maksutta. Kielensä menettäneiden kielen oppimista on tuettava.
- Karjalan kielen asema on tunnustettava muiden vähemmistökielten rinnalla ja sen asema on turvattava lainsäädännöllä. Lisäksi on käynnistettävä kielenelvytysohjelma. Tulee perustaa valtioneuvoston alainen karjalan kielen asiantuntijaryhmä vahvistamaan karjalaisten asemaa Suomessa ja aloittaa karjalan kielen kielipesätoiminta.
- Osallistuvan budjetoinnin ja kansalaisraadien kaltaisia toimintamalleja on edistettävä kaikissa kuntien ja hyvinvointialueiden toimielimissä sekä kansallisella tasolla. Osallistuvalla demokratialla tehtävien päätösten tulee olla nykyistä sitovampia.
- On kehitettävä kaikille sopiva sähköinen tunnistautumisväline pankkitunnusten vaihtoehdoksi. Näin turvataan tasavertainen pääsy palveluihin.
- Lobbaus on tehtävä läpinäkyväksi kattavalla avoimuusrekisterillä, jonka soveltamisalaa on jatkossa laajennettava eduskunnasta ja valtioneuvostosta myös kuntatasolle. On tiukennettava säännöksiä sotealueiden, kuntien, kuntayhtymien ja valtion viranhaltijoiden puolueettomuudesta ulkoistamishankkeissa sekä laadittava säännökset edellä mainittujen karensiajasta.
- Vaalijärjestelmää on kehitettävä edelleen vaalien suhteellisuutta ja demokratiaa vahvistaen. Eri vaalijärjestelmien etuja suhteessa nykyiseen on selvitettävä.
- On lisättävä suurten yritysten avoimuutta henkilötietojen käytössä ja edistettävä sitä, että kansalaisilla on itsellään mahdollisuus päättää omien tietojen käytöstä sekä niiden siirrosta eri palveluntarjoajien välillä.
- Kansalaisten oikeusturva ja luottamus poliisiin on turvattava poliisin osaamisella ja yhdenvertaisella kohtelulla rikostyyppistä ja henkilön taustasta riippumatta. Poliisissa on järjestettävä laajamittaisesti koulutusta rikosten uhrien kunnioittavaan kohtamiseen ja ohjaamiseen eri sosiaali- ja terveyspalveluiden piiriin. Poliisissa on oltava erikseen nimetyt ja koulutetut henkilöt seksuaalirikosten tutkintaan. Poliisin laillisuusvalvontaa tulee tehostaa ja kansalaisten oikeussuojakeinoja kehittää.
- Evankelisluterilaisen ja ortodoksisen kirkon julkisoikeudellisesta erityisasemasta on luovuttava. Julkisen vallan tulee kohdella uskonnollisia yhdyskuntia ja uskonnollisesti sitoutumattomia yhdistyksiä yhdenvertaisesti.
- Kansalaisaloitetta on kehitettävä toimivaksi todettuna suoran demokratian muotona. Aloitteen tekijöiden kuulemisen tulee olla pakollista. Käsittelykäytänteet tulee kirjata nykyistä tarkemmin lakiin. Kansalaisaloitteiden ei tule raueta vaalikauden vaihtuessa eikä muotovirhe aloitteessa saa olla peruste aloitteen käsittelyn hylkäämiselle.

3.3 KOULUTUS, KULTTUURI JA LIIKUNTA

Tulevina vuosina suomalaista koulutusjärjestelmää haastavat erityisesti ikäluokkien pienenemisestä ja kaupungistumisesta johtuva erilaistuminen Suomen koulujen ja kuntien välillä. Eriarvoistumiskehitystä tapahtuu myös suurten kaupunkien sisällä. Vasemmistolle tärkeintä on turvata jokaisen lapsen yhdenvertainen oikeus oppia ja käydä koulua riippumatta sukupuolesta, äidinkielestä, vanhempien varallisuudesta tai koulutustaustasta tai oppilaan oppimisen tuen tarpeista. Jokaisen lapsen lähikoulun tulee olla maailman paras koulu.

Korkeatasoisesta pedagogisesta varhaiskasvatuksesta hyötyvät kaikki lapset mutta erityisesti ne lapset, joiden perheessä on työttömyyttä, varattomuutta, sairautta tai muuta näköalattomuutta. Laadukas varhaiskasvatus kaventaa tutkitusti sosioekonomisen taustan synnyttämiä eroja ja tukee myöhäisempää oppimista ja valmiuksia pärjätä elämässä. Vasemmiston tavoite on nostaa varhaiskasvatukseen osallistumisen astetta panostamalla laatuun ja tasa-arvoon sekä henkilöstön jaksamiseen ja hyvinvointiin. Henkilöstöpula ja henkilöstön uupuminen ovat tällä hetkellä suurin uhka laadukkaaseen varhaiskasvatukseen toteutumiselle.

Perusopetusta on vahvistettava niin, että riittävät perustiedot ja -taidot voidaan turvata jokaiselle nuorelle ja että kaikilla on riittävät valmiudet siirtyä toisen asteen opintoihin. Nykyistä tasa-arvoisempi koulutus edellyttää perusopetuksen resurssien vahvistamista erityisesti oppimisen ja kasvun tuen paremmaksi mahdollistamiseksi.

Ikäluokkien pieneneminen ja kaupungistuminen aiheuttavat painetta toisen asteen koulutuksen saatavuuteen. Vasemmiston tavoite on, että koko maassa tarjotaan laadukasta toisen asteen koulutusta, jolla vastataan sekä oppivelvollisten että jatkuvan oppimisen tarpeisiin.

Toisen asteen koulutuksen tulee antaa vahva yleissivistävä pohja sekä tarvittavat tiedot ja taidot yhteiskuntaan osallistumiseksi sekä valmiudet jatkaa opintoja korkeakoulussa.

Ammatillinen toisen asteen koulutus on lukiokoulutusta työelämälähtöisempi koulutuspolku, mutta tulevaisuuden ammatillaiset tarvitsevat myös nykyistä paremmat valmiudet päivittää osaamistaan. Työelämän muuttuvat osaamistarpeet edellyttävät, että opiskelija voi valita joustavasti opintoja sekä lukiosta että ammatillisesta koulutuksesta. Samalla kun opetusmenetelmiä ja -sisältöjä kehitetään, on pidettävä huolta lähiopetuksen riittävästä määrästä ja nuorten kyvyistä selviytyä opinnoista, mutta myös nuorten hyvinvoinnista. Lukiokoulutuksen on annettava kaikille vahva yleissivistys ja tie jatko-opintoihin.

Suomi elää osaamisesta, joten korkeakoulutukseen, tieteeseen ja innovaatioihin panostaminen on myös kansantaloudellisesti tärkeää. Tulevaisuudessa tavoite on, että ainakin 50 prosenttia nuorten aikuisten ikäluokista suorittaa korkeakoulututkinnon. Tähän pääsemiseksi on edelleen lisättävä aloituspaikkoja ja nostettava korkeakoulujen perusrahoitusta aloituspaikkamääriä vastaavalle tasolle. Myös opiskelijoiden hyvinvointi ja mahdollisuus keskittyä opintoihin täysipäiväisesti tulee taata riittävällä opintorahalla ja opiskelijoiden terveystalvuuhihin panostamalla.

Koulutuksen tasa-arvoon panostamalla puretaan sukupuolen mukaan segregoituneita työmarkkinoita. Oppilaanohjausta on kehitettävä niin, että jokainen oppilas saa tehdä yksilölliset koulutus- ja uravalinnat. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja lukioiden on annettava kaikille riittävä yleissivistys ja työelämävalmiudet.

Korkeakoulujen perusrahoituksen turvaaminen on avainasemassa laadukkaaseen ja vapaan tieteen ja tutkimuksen tekemiselle sekä asiantuntijoiden kouluttamiseksi työelämän tarpeisiin. Tieteen ja tutkimuksen sekä koulutuksen ja kouluttautumisen vapaus on elinehto koko sivistisyhteiskunnalle ja demokratialle, mutta se on vakavasti heikentynyt yrity maailmaa mukaillen tehdyssä yliopistouudistuksessa. Nykytila ei toteuta riittävästi perustuslain edellyttämää tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapautta. Yliopistodemokratia on palautettava täysimääräisesti. Bisnes- ja hallintoammattilaisvetoiset hallitukset

ja alistuminen elinkeinoelämälle eivät kuulu yliopistoihin ja muihin korkeakouluihin. Yliopistojen tutkimuspoliittisen hallinnon tulee olla akateemisen yhteisön itsensä, eli siellä tutkivien, opettavien ja opiskelevien käsissä. Myös hallinto- ja tukihenkilöstöllä tulee olla edustus yliopistojen päätöksenteossa.

Osaamisen täydentäminen tai uuden ammatin opiskelu kesken työuran on jatkossa merkittävästi nykyistä yleisempää, ja yhteiskunnan tulisi myös kannustaa siihen. Tämän vuoksi tarvitsemme koulutusjärjestelmän, joka kykenee tarjoamaan tutkintoja, tutkinnon osia ja yksittäisiä taitoja kenelle tahansa kaikissa elämänvaiheissa. Jatkuvan oppimisen on oltava mahdollista kaikille. Toimiva koulutusjärjestelmä on edellytys osaajapulaan vastaamiseksi.

Monipuolinen taide- ja kulttuurielämä sekä vilkas kansalaisyhteiskunta ovat toimivan demokratian perusedellytys ja osa sivistynyttä yhteiskuntaa. Taide ja kulttuuri ovat inhimillisen elämän ja sosiaalisen kanssakäymisen perustarpeita ja niiden tulee olla ihmisen perusoikeuksia. Vasemmisto katsoo, että mahdollisuus nauttia kulttuurista sekä mahdollisuus kehittää omia luovia kykyjä ja itseilmaisun taitoja ovat oikeuksia, jotka kuuluvat kaikille. Taidetta ja kulttuuria pitää viedä nykyistä enemmän sinne, missä ihmiset asuvat

ja liikkuvat. Taiteilijoiden toimeentuloedellytykset on turvattava.

Kulttuurin, taiteiden ja liikunnan harrastamisella on suuri merkitys ihmisen hyvinvoinnin ja terveyden kannalta. Yhteiskunnan on turvattava jokaiselle mahdollisuus harrastaa kulttuuria, taiteita ja liikuntaa, myös vammaisille, pitkäaikaissairaille ja ikäihmisille. Kaikkien hallinnonalojen tulee lisätä toimia, joilla voidaan laskea lasten ja nuorten harrastamisen kustannuksia. Lapsella tai nuorella on oltava kaikkialla Suomessa oikeus ainakin yhteen maksuttomaan harrastukseen.

Järjestöjen, vapaaehtoistyöntekijöiden ja seurakuntien tekemä vapaaehtoistyö on arvokasta ja kansalaisjärjestöjen toimintaedellytykset on turvattava. Valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden tulee ottaa kansalaisjärjestöt, työntekijät ja asukkaat aidosti mukaan päätöksentekoon. Julkisen sektorin on tuettava kansalaisjärjestöjen työtä. Seuratoiminta on liikkuvan kansalaistoiminnan ydin. Urheiluseuroilta vaaditaan yhtäältä ammattimaista valmennusta ja ohjausta ja toisaalta maksuttomuutta. Tämä yhtälö on monelle vapaaehtoisuudella pyörivälle seuralle liian vaikea. Yleis- ja hyödyllisen kansalaistoiminnan edellytyksiä tulee tukea nykyistä vahvemmin.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET:

- Ikäluokkien pienenemisestä säästyvät varat on kohdennettava koulutuksen laadun ja tasa-arvon vahvistamiseen. Kuntia kannustetaan yhteistyöhön, jotta lähiopetus voidaan turvata harvaan asutuilla alueilla. Tämä koskee myös toisen asteen koulutusta.
- Tarveperustaisen rahoituksen (niin sanottu tasa-arvorahoitus) osuutta on nostettava varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa.
- Varhaiskasvatustilain mukaisen varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys on palautettava myös varhaiskasvatuksen sosionomeille (AMK) ja päiväkodin johtajan kelpoisuus ylempään ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneille.
- Moniammatillista tukea perheille ja lapsille myös varhaiskasvatuksen kautta on parannettava.
- Peruskoulujen, toisen asteen ja päiväkotien ryhmäkokoja on pienennettävä. On otettava käyttöön sitovat henkilöstömitoitukset kuten opettajamitoitukset.

- 2-vuotisen esiopetuskokeilun tulokset tulee hyödyntää ja jatkaa esiopetuksen laajentamista koko 5–6-vuotiaiden ikäluokille. Lisäksi on kehitettävä valtakunnallisesti joustavaa esi- ja alkuopetusta 5–8-vuotiaille.
- On laadittava suunnitelma kokonaan maksuttomaan varhaiskasvatukseen siirtymiseksi.
- Varhaiskasvatus on toteutettava kuntien omana palveluna. On selvitettävä, voidaanko yksityisten tahojen voitot velvoittaa investoitaviksi toimintaan.
- On veloitettava kunnat järjestämään tarpeenmukainen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta 1.–4.-luokkalaisille eriarvoistumiskehityksen ehkäisemiseksi. Aamu- ja iltapäivätoiminnan maksuja tulee alentaa. On kehitettävä kokonaiskoulupäivämalleja, joissa harrastukset nivotaan osaksi koulupäivää.
- Subjektiiivinen varhaiskasvatusoikeus on ulotettava myös haavoittuvassa asemassa oleville lapsille, joilla ei ole vakituista kotipaikkaa Suomessa, kuten turvapaikanhakijoille ja paperittomille lapsille. Perusopetukseen valmistava opetus on saatava subjektiiviseksi oikeudeksi vasta maahan tulleille lapsille.
- Kuntien on tarjottava vuorotyöntekijöiden 1.–4.-luokkalaisille lapsille ympärivuorokautinen hoito.
- On tehtävä oppimisen tuen lainsäädännön uudistus. Tavoite on rakentaa oppimisen tuen jatkumo varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen. Lähtökohdan tulee olla tuen resursointi ja kohdentuminen inklusioperiaatteen mukaisesti nykyistä selkeämmin. Osana uudistusta tarkastellaan henkilöstömitoituksia varhaiskasvatuksessa ja esi- ja perusopetuksessa.
- Jokaiselle oppilaalle on annettava mahdollisuus valita elämäkatsomustieto riippumatta oppilaan tai huoltajien uskonnollisesta yhteisöstä. Tavoite on luopua erillisestä uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksesta ja suuntautua kohti elämäkatsomustiedon pohjalle perustuvaa uutta oppiainetta.
- Ammatillisen koulutuksen lähiopetukseen on ohjattava lisäresursseja oppimistulosten turvaamiseksi ja kokonaisten koulupäivien varmistamiseksi. Työpaikalla tapahtuvaan oppimiseen on oltava tarjolla laadukasta ja henkilökohtaista ohjausta muun muassa työpaikkaohjaajia kouluttamalla.
- Ylioppilastutkinnosta tulee saada vahva yleissivistys. Ylioppilaskirjoituksista on luovuttava, jotta niihin käytettävä aika voidaan käyttää tehokkaammin oppimisen ja opiskeluvalmiuksien kehittämiseen. Ryhmäkoot on pidettävä kohtuullisella tasolla laadukkaan oppimisen mahdollistamiseksi. Jos ylioppilaskirjoituksen säilyvät, yliopistojen todistusvalinnan pisteytyksessä ei saa suosia kohtuuttomasti matemaattis-luonnontieteellisiä aineita.
- Todistusvalinnasta ensisijaisena väylänä korkeakoulutukseen on luovuttava. Hakijan soveltuvuutta mittaava alakohtainen valintakoe tai alan yhteisvalintakoe on ensisijainen väylä yliopistoon. Korkeakoulujen ensikertalaisuuskiintiö on poistettava ja selvitettävä korkeakoulututkintojen keskeytyksiin johtavat syyt.
- Lukioden ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyötä on kehitettävä vastaamaan jokaisen yksilöllisiä osaamistarpeita. Tarvitaan nykyistä enemmän mahdollisuuksia valita sisältöjä ristiin ammatillisesta koulutuksesta lukioon ja päinvastoin. Ammatillisen koulutuksen ja lukion sisältöjen kokoamisen itselle sopivaksi kokonaisuudeksi tulee olla sujuvaa.
- Toisen asteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulutuksen alueellinen saatavuus on turvattava. Koulutuksen järjestäjien yhteistyötä lisäämällä turvataan toimintaedel-

lytykset alueellisesti kattavasti. Ammatillisen koulutuksen rahoitus toteutetaan niin, että se takaa laadukkaan koulutuksen oppivelvollisille ja vastaa jatkuvan oppimisen tarpeisiin. Lukioiden rahoitus on turvattu, samoin mahdollisuus suorittaa lukio-diplomeja kaikissa lukioissa.

- Sukupuolisensitiivinen ja antirasistinen kasvatus on huomioitava koulutuksen kaikilla tasoilla. On lisättävä ja parannettava ikätason mukaista seksuaalikasvatusta kaikilla kouluasteilla ja kavennettava sukupuolten välisiä oppimisoja. Sukupuolisensitiivinen kasvatus ja koulutus on saatava vahvemmin osaksi opettajien koulutusta. Myös vanhemmille on tarjottava tukea sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen neuvolasta lähtien.
- Opiskelija- ja oppilashuollon palveluiden saatavuutta on parannettava ja laajennettava moniammatillista oppilashuoltoa varhaiskasvatukseen säätämällä lakisääteinen velvoite varhaiskasvatuksen psykologien ja kuraattorien palkkaamiseen. Sukupuolisensitiivinen ja antirasistinen työote on valtavirtaistettava osaksi kaikkea oppilas- ja opiskelijahuoltoa.
- Korkeakoulujen aloituspaikkoja on lisättävä niin, että puolet ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon ja korkeakoulujen perusrahoitusta nostetaan opiskelijamäärää vastaavalle tasolle. Samalla varmistetaan riittävät resurssit laadukkaan opetuksen ja ohjauksen turvaamiseksi.
- Yliopistolakia on uudistettava yliopistojen tasakolmikantaisen demokratian, sisäisen työilmapiirin ja autonomian vahvistamiseksi.
- Ammattikorkeakoulujen johtamisen edustavuutta on vahvistettava lisäämällä henkilöstön ja opiskelijoiden edustajien määrää ammattikorkeakoulujen hallituksissa. Henkilöstön ja opiskelijoiden edustus tulee taata jokaisella ammattikorkeakoulujen hallinnon tasolla.
- Korkeakoulujen perusrahoitusta on vahvistettava. Rahoituksen on perustuttava opintopisteisiin tutkintojen sijaan. Rahoitusmalleja tulee kehittää tieteen autonomiaa vahvistavaan sekä koulutuksen laadullisia mittareita painottavaan suuntaan. Tutkimusrahoitusta sekä korkeakoulujen strategista rahoitusta on uudistettava siten, että järjestelmä on nykyistä yksinkertaisempi, läpinäkyvämpi ja vakaampi.
- EU- ja ETA-maiden ulkopuolelta tulevien korkeakouluopiskelijoiden lukukausimaksuista on luovuttava.
- Avoimen yliopiston ja avoimen AMK:n tulee lisätä kaikille maksuttomia kursseja. Avoimen yliopiston ja avoimen AMK:n opintojen tulee olla maksuttomia ihmisille, joilla ei ole korkeakoulututkintoa tai opiskelupaikkaa.
- On tehtävä toimenpideohjelma koronan aiheuttamien oppimis- ja hyvinvointivaiteiden paikkaamiseksi ja opiskelukyvyn vahvistamiseksi kaikilla koulutusasteilla. Oppilaille ja opiskelijoille on turvattu riittävät mielenterveyspalvelut ja seurattava oppilashuollon mitoitusten riittävyyttä ja saavutettavuutta.
- On toteutettava koko koulutuspolun kattavat koulutuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Niissä on huomioitava erityisesti aliedustettujen ryhmien, kuten vammaisten ihmisten, romanien ja saamelaisten, pääsy korkeakoulutukseen.
- On kehitettävä jatkuvan oppimisen malleja kaikilla koulutusjärjestelmän tasoilla yhteistyössä koulutuksen järjestäjien ja työnantajien kanssa. On luotava jatkuvan oppimisen rahoituksen järjestelmä, johon osallistuvat yhteiskunta, työnantaja ja yksilöt. Aikuiskoulutusta ja ammatillista työvoimakoulutusta tulee lisätä. Vapaa sivistystyö on resursoitava nykyistä paremmin ja varmistettava kaikille riittävät perustaidot.

- Oikeutta aikuiskoulutustukeen on laajennettava siten, että myös ilman pitkää voimassa olevaa työsuhdetta on oikeutettu tukeen.
- Kaikille työttömille työnhakijoille on taattava oikeus omaehtoiseen opiskeluun. On joustavoitettava tutkinto-opiskelua työttömyysaikana.
- Riippumatonta taidekenttää on vahvistettava lisäämällä taiteilija-apurahojen määrää ja korottamalla niiden tasoa. Taiteilijoiden työttömyys- ja eläketurvaa tulee kehittää vastaamaan paremmin muiden työntekijöiden turvaa. Uusien taiteenalojen mahdollisuuksia päästä tukien piiriin tulee helpottaa.
- Taiteen prosenttiperiaate on kirjattava lakiin. Rakennuskustannusten lisäksi on asetettava oma prosenttiperiaate koskemaan sosiaali- ja terveystaloudessa tarjottavaa kulttuuri- ja taidetoimintaa.
- Taiteen perusopetuksen rahoitusta on vahvistettava ja parannettava sen taloudellista ja alueellista saavutettavuutta kuntien järjestämänä palveluna.
- Kirjastopalveluiden saatavuus on taattava myös haja-asutusalueilla esimerkiksi laajasti palvelevilla kirjastoautoilla. On pidettävä huolta, että laadukasta kirjastoalan korkeakoulutusta on saatavana.
- On luotava kannusteita toimintarajoitteisten ja erityisryhmien sekä aliedustettujen ryhmien huomioimiseen osana yleisiä harrastuspalveluita ja kulttuuria.
- Kuntien on tarjottava perusliikuntapaikat maksuttomasti erityisesti lasten ja nuorten liikuntaan. Kuntien tulee laatia virallisesti hyväksytyt liikuntapaikkojen käyttövuorojen jakoperusteet.
- Liikkuva koulu -toimintamalli on laajennettava valtakunnalliseksi kaikille koulutasoisille varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin. Tavoite on tuoda fyysisistä aktiivisuutta koulupäiviin kaikilla kouluasteilla.
- Harrastamisen Suomen mallia on laajennettava toiselle ja korkeasteelle.
- Poikkihallinnollisen liikuntapolitiikan koordinaatioelimen toiminta tulee vakiinnuttaa. Sen ydintehtävä on arkiliikunnan ja terveyttä edistävän liikunnan lisääminen kaikissa ikäryhmissä pelkän kilpa- ja huippu-urheilun edistämisen sijaan.
- On ohjattava julkiset avustukset lasten ja nuorten liikunnan ja muun harrastamisen tukemisessa etenkin sellaiseen toimintaan, johon kaikki voivat osallistua varallisuuteen, tavoitteellisuuteen ja osaamiseen katsomatta.
- Kunnissa on tarjottava liikunta- ja kulttuuriseteleitä pienituloisille, kuten takuu- ja kansaneläkeläisille ja pitkäaikaistyöttömille, kulttuuri- ja liikuntapalveluiden saavutettavuuden lisäämiseksi.
- Pienille koululaisille on tarjottava vuorohoitoa. Myös varhaiskasvatuksen vuorohoidon saavutettavuutta on parannettava koko maassa.
- Oppimisen tukeen on ohjattava riittävästi resursseja. Päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa on oltava riittävästi henkilökuntaa. Inklusio, eli erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opettaminen yleisopetuksessa, ei saa olla säästökeino, vaan se tarvitsee onnistuakseen riittävästi resursseja.
- Jokaiselle sitä tarvitsevalle opiskelijalle on taattava mahdollisuus erityis-, pienryhmä- tai tukiopetukseen kaikilla opintoasteilla varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen.
- Jokaisella on oltava oikeus harrastaa. Harrastustilojen tulee olla esteettömiä ja saavutettavia. Harrastustiloista tulee löytyä myös sukupuolineutraalit pukeutumis-, peseytymis- ja wc-tilat.
- Opetuksen oppilaskohtainen valtionosuus tulee jakaa oikeudenmukaisesti niiden kuntien kesken, jotka järjestävät oppilaalle opetusta lukuvuoden aikana. Monipaik-

kainen asuminen koskettaa myös lasten ja nuorten koulunkäyntiä.

- Pääsykokeisiin tulee olla mahdollisuus lainata tietokonetta, mikäli hakijalla ei ole käytössä omaa konetta. Taloudellisesta tilanteesta riippumaton mahdollisuus päästä opiskelemaan on taattava kaikille.
- Tutkimuslainsäädäntöä on uudistettava ja perustettava tutkimuslainsäädäntöneuvosto tukemaan uudistustyötä. Tutkimusrahoituksen pirstaleisuutta tulee vähentää. Avoimen julkaisemisen edellytyksiä on parannettava.
- Hallituksen päätöksentekoa on asetettava tukemaan korkean tason tiedepaneeli- tai paneelit. Eri alojen tutkijoiden asiantuntemusta tulee hyödyntää erityisesti lainsäädännön kehittämisen tukena.
- Ammattikorkeakoulujen opiskelijakuntien rahoitus on turvattava valtionosuudella.
- Saamen kielten opetusta koskevaa lainsäädäntöä ja rahoitusta on kehitettävä niin, että myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvilla saamelaisoppilailta on yhdenvertainen oikeus ja mahdollisuus sukunsa kielensä oppimiseen.

3.4 ALUEET JA ASUMINEN

Suomessa on paljon erilaisia voimavaroja ja vahvuuksia niin kaupungeissa kuin maaseutumaisilla seuduilla. Kaupungistumista ei voi pyytää, mutta sen kielteiset vaikutukset voi pitää hallittuna. Maaseudulla asumisen on oltava mahdollista myös tulevaisuudessa. Peruspalveluiden on oltava saatavissa kaikkialla. Kaikkien tulee voida asua haluamallaan seudulla tai kaupungissa tulotasostaan riippumatta. Emme voi luoda yhteiskuntaa, jossa varakkuus määrittelee asuinalueen ja jossa pienituloiset, joilla ei ole varaa asua kasvukeskuksissa, joutuvat tekemään hyvin pitkiä työmatkoja.

Alueiden kehittämiseen voidaan vaikuttaa infrastruktuurin, koulutuksen ja elinkeino- ja asuntopolitiikan kautta. Suomessa erottuvat tämän suhteen erityisesti pääkaupunkiseudun metropolin, maakuntien keskuskaupunkien ja harvaan asutun maaseudun tarpeet. Niiden välille ei tule rakentaa vastakkainasettelua. Vasemmistolainen aluepolitiikka kehittää maata kunkin alueiden omien vahvuuksien pohjalta ja alueiden ominaispiirteet tunnistaen ja huomioi maan kokonaisuusvarmuuden.

Jokaisella ihmisellä on oikeus kohtuuhintaiseen kotiin. Toimia asunnottomuuden poistamiseksi on tehostettava. Erityisesti suurilla kaupunkiseuduilla on rakennettava lisää koh-

tuuhintaisia asuntoja ja suunnattava osa niistä asunnottomille ja luottotiedottomille. On otettava käyttöön asumistakuu sekä välivuokrausmalli, jossa asukkaan sijaan asunnon vuokra asukkaan puolesta esimerkiksi kunta tai hyvinvointialue. On rakennettava lisää tuki- ja ensiasuntoja sekä tilapäismajoituspaikkoja. On panostettava etsivään asunnottomuustyöhön, velkaneuvontaan sekä päihde- ja mielenterveyspalveluihin. On ohjattava lisää resursseja asunnottomien ja asunnottomuusuhan alla elävien moniammatilliseen tukemiseen sekä ennaltaehkäiseviin palveluihin. Asumisen korkea hinta ja muuttotappioalueilla nopeasti laskevat asuntojen arvot myös estävät ihmisiä muuttamasta työn perässä maan sisällä.

Koska vapaarahoitteisten vuokra-asuntojen vuokrataso on etenkin pääkaupunkiseudulla karannut tavallisten ihmisten ulottumattomiin, on asuntotuotannon määrän lisääminen keskeisin keino hillitä tarjonnan aiheuttamaa painetta vuokrien korotuksiin. Tarvitaan kuitenkin lisää myös kohtuuhintaista ja hintasäänneltyä asuntotuotantoa. ARA-tuetun rakennuskannan kasvu myös osaltaan hillitsee yleistä vuokrakehitystä, joten vaikutus on kauttaaltaan asuntomarkkinoita tervehdyttävä.

Kaupunkirakenteen tasapainoinen kehittäminen ja sosiaalisen eriytymisen estä-

minen on tärkeää. Eriytymistä voidaan estää rakentamalla eri alueille sekaisin vuokra- ja omistusasumista ja erilaisia asumistyyppettä sekä suuntaamalla erityispanoksia matan tulotason asuinalueiden kehittämiseen. Kaupungeilla ja kunnilla tulee olla enemmän

asunto-omistamista, joka on niiden suorassa omistuksessa julkisomisteisten yhtiöiden kautta. Näiden yhtiöiden tarkoitus on tuottaa edullista ja sosiaalista asumista, ei voittoja muita toimintoja varten.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET:

- Suomessa on toteutettava ikäystävällistä ja esteetöntä kaupunkikehitystä. Kaupunkikehityksessä tulee huomioida palveluiden synergisyys, alueellinen yhteiselo, virkistys- ja muiden alueiden esteettömyys ja saavutettavuus sekä kannustaa alueelliseen innovointiin ja kehitykseen.
- Maakunnallisten kaupunkiseutujen kehittämiseksi on laadittava kasvusopimukset, jotka parantavat alueiden saavutettavuutta. Esimerkiksi raidehankkeet ovat ensiarvoisen tärkeitä monen alueen elinvoimaisuuden kannalta.
- Jokaisessa Suomen maakunnassa tulee olla korkeakoulu. Myös toisen asteen koulutuspaikkoja on oltava riittävästi jokaisessa maakunnassa.
- Harvaan asuttujen alueiden perusväylänpidon rahoitus on turvattava. Erityistä huomiota on kiinnitettävä talvikunnossapidon tasoon. Joukkoliikenteestä, mukaan lukien kutsuliikenne, tulee kehittää pätevä vaihtoehto yksityisautoilulle.
- Nopean laajakaistaverkon on katettava koko Suomi.
- Valtion kaupungeille jakamia rahoitusmalleja on kehitettävä nykyistä tasa-arvoisemmiksi. On tutkittava mahdollisuuksia laajentaa Maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) sopimusmenettelyjä myös alle 100 000 asukkaan kaupunkiseuduille.
- On säädettävä asumistakuulaki, jolla taataan jokaiselle oikeus turvalliseen, kohtuuhintaiseen asuntoon. Tarvittaessa asumista tuetaan yksilöllisillä palveluilla.
- Vuokrien kasvua on hillittävä asettamalla vuokrankorotuksille jarru: vuokria tulisi saada nostaa ainoastaan elinkustannusindeksin verran.
- ARA-tuotannon määrää kasvukeskuksissa on lisättävä korkotukea lisäämällä ja kehittämällä sen ehtoja niin, että sen käyttö on houkuttelevaa nykyisellä korkotasolla. Tämä mahdollistaa uusien aidosti yleishyödyllisten toimijoiden saamisen markkinoille. ARA-rahoitusta tulee ohjata kaupunkien lisäksi myös pienempiin asutopulasta kärsiviin taajamiin.
- Kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentamiseen on kohdennettava tukea käynnistysavustusten kautta ja ohjattava lisäpanostuksia valtion omistamalle kohtuuhintaiselle A-kruunulle, jotta se voi kasvattaa tuotantovolyymiaan.
- Vuokrasopimuksen heikoimman osapuolen, eli vuokralaisen, oikeudet ja irtisanomissuojat etenkin vuokrankorotustilanteissa on turvattava lainsäädännöllä nykyistä vahvemmin. Maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimuksissa kohtuuhintaisen vuokra-asuntotuotannon osuutta tulee nostaa.
- Arvoaan menettävien alueiden asunto-osaakeyhtiöiden perusparannuslainoihin on annettava valtiontakuu, kun markkinoilta ei ole mahdollista hakea lainaa.
- Julkisen sektorin on rakennettava itse esteettömiä asuntoja, tuettava esteettömien asuntojen rakentamista ja lisättävä niiden saatavuutta.
- Kaavoittamista kunnan omistukseen hankittavalle tai siirretylle maapohjalle on suo-

sittava kohtuuhintaisemman asumisen takaamiseksi.

- Kosteuden ja sisäilman sekä homeen terveysvaikutusten tutkimiseen ja sairauksien diagnosoitiin on varattava resursseja.
- Oikeusministeriön johdolla on ryhdyttävä kartoittamaan sitä, miten ryhmä- ja laitospuotoisesti asuvia ihmisiä kohdellaan. Selvityksen perusteella on tehtävä suunnitelma laitos- ja ryhmäpuotoisesti asuvien ihmisten elinolojen korjaamiseksi.

4. MAAILMA KAIKILLE, EI HARVOILLE

Aseisiin nojaava voimapolitiikka uhkaa sääntöpohjaista kansainvälistä järjestelmää. Euroopan turvallisuustilanne on heikentynyt viime vuosina merkittävästi. Rärkein tuore esimerkki on Venäjän aloittama laajamittainen hyökkäys helmikuussa 2022 Ukrainaan.

Käynnissä on useita muutoksia, jotka heikentävät ihmisten terveyttä ja hyvinvointia maailmanlaajuisesti: ilmastonmuutos, biodiversiteetin väheneminen, saasteiden lisääntyminen ja antibioottiresistenssi. Ongelmat ovat toisistaan riippuvia, ja niiden tärkeä yhteinen nimittäjä on luonnonvarojen ylikäyttö ja materiaalien kiertokulun häirintä. Samanaikaisesti – ja yhteisvaikutuksessa fyysisen ympäristön kanssa – on käynnissä vaarallisia sosiaalisia ilmiöitä: konfliktit ja sodat, väestön kasvu, varallisuuden keskittyminen ja köyhyyden lisääntyminen.

Vapaassa, yhdenvertaisessa ja tasa-arvoisessa maassa jokainen saa olla oma itsensä. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen, karjalaisten, romanien, saamelaisten, vammaisten, viittomakielisten ja maahanmuuttajataustaisten ihmisten aseman ja yhdenvertaisuuden edistämistä on jatkettava. Rasismia, syrjintää ja ennakkoluuloja vastaan on taisteltava pää-

määrätietoisesti. Vihapuhetta, valeutisia ja kansanryhmää kiihottamista vastaan on taisteltava lainsäädännöllä, viranomaistyöllä, oikealla tiedolla ja yhteisvastuullisella puuttumisella.

Sukupuolten tasa-arvo ei ole koskaan valmis, vaan se vaatii jatkuvaa työtä. Suomen erityisiä ongelmia ovat naiseen kohdistuva väkivalta, perhevapaiden epätasainen jakautuminen ja alojen sukupuolittuminen. Kaikessa päätöksenteossa on huomioitava päätösten yhdenvertaisuus- ja sukupuolivaikutukset ja pyrittävä edistämään sukupuolten tasa-arvoa.

4.1 IHMISOIKEUDET JA TASA-ARVO

Vasemmistoliiton mielestä jokainen ihminen on yhtä arvokas, riippumatta taustastaan, kuten vammaisuudestaan tai terveydentilastaan. Hyvinvointivaltion on turvattava jokaiselle tarvittavat palvelut ja tuet eri elämänvaiheissa painottaen ihmisen omien voimavarojen ja toimintakyvyn tukemista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Vähemmistöihin kohdistuvaa syrjintää, häirintää ja väkivaltaa on ennaltaehkäistävä ja siihen on puututtava te-

hokkaasti. Myös moniperustaiseen syrjintään on puututtava ja sitä on ennaltaehkäistävä.

Naiset tekevät miehiä useammin osa-aikatyötä ja usein vastentahtoisesti pienellä palkalla kokoaikatyön puuttuessa. Naisilla syy tehdä osa-aikatyötä on myös lasten tai muun omaisen hoito. Työelämän segregaaation purkaminen, mutta myös naisvaltaisten alojen arvostuksen nostaminen ovat tärkeitä tavoitteita. Naisiin, lapsiin ja vähemmistöihin koh-

distuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan yleisyys on räikeä kotimainen ihmisoikeusongelma. Vähemmistöihin kuuluvat naiset ja tytöt, kuten vammaiset naiset ja tytöt, ovat erityisen suuressa riskissä joutua lähisuhdeväkivallan uhreiksi. Kunniaväkivaltaa on ehkäistävä niin Suomessa kuin kansainvälisesti. Matalan kynnyksen palveluita lähisuhdeväkivallan uhreille on vahvistettava ja kehitettävä koko maassa.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- Kuntien ja hyvinvointialueiden on palkattava esteettömyys-, vammais-, vanhus- ja järjestökoordinaattoreita huolehtimaan alueen esteettömyydestä ja saavutettavuudesta sekä asukkaiden edusta ja yhteistyöstä järjestöjen kanssa.
- On parannettava yhteiskunnan esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Esteettömyyttä ja saavutettavuutta on edellytettävä paitsi julkisilta myös julkisen tilan kaltaisilta yksityisiltä tiloilta, kuten ravintoloilta ja liikunta- ja kulttuuripaikoilta.
- Julkisten tahojen on ryhdyttävä käyttämään yhdenvertaisuusvaikutusten arviointia. Yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi tarkoittaa, että arvioidaan sitä, millaisia vaikutuksia päätöksellä on ihmisten arkeen ja yhdenvertaisuuteen.
- Julkisten tahojen on parannettava viestintänsä saavutettavuutta. Julkisten tahojen tulee siirtyä monikieliseen- ja kanavaiseen sekä saavutettavaan viestintään. Julkisten tahojen tulee käyttää viestinnässään ja asiakirjoissaan selkeää yleiskieltä ja viestiä asioista selkokielellä.
- Suomeen on perustettava vammaisasiavaltuutetun virka. Vammaisasiavaltuutetun päätehtävä on valvoa, että YK:n vammaissopimus toteutuu käytännössä Suomessa vammaisten ihmisten arjessa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei ehdi eikä pysty käsittelemään kaikkien vähemmistöjen asioita.
- Turvakotipaikkojen lisäämistä on jatkettava. Turvakotiin on päästävä kaikkialla Suomessa riippumatta asuinpaikasta, vammaisuudesta, iästä, sukupuolesta, päihteidenkäytöstä tai muista tekijöistä. Turvakotien lisäksi Seri-tukikeskuksia, nettiturvakoteja sekä muita väkivaltaa kokeneiden palveluja ja ennaltaehkäiseviä palveluja on kehitettävä. Sote-henkilöstön, pelastuspalveluiden, poliisin ja muiden toimijoiden koulutusta on lisättävä väkivallan tunnistamisen ja uhrien kohtaamisen parantamiseksi. Koulutuksissa on huomioitava myös vähemmistöihin kohdistuva väkivalta, kunniaväkivalta ja monikulttuurissa suhteissa tapahtuva lähisuhdeväkivalta.
- Kouluissa on järjestettävä turvataitokoulutusta ja tarjottava matalan kynnyksen palveluja. Nuorten seurusteluväkivalta on opittava tunnustamaan osana nuorisotyötä.
- Translain uudistuksen puutteet on korjattava. Transrekisteri ja sukupuolenkorjaukseen liittyvä hakemusprosessi on poistettava. Juridinen sukupuolen korjaaminen tulee mahdollistaa yli 15-vuotiaille omalla ilmoituksella ja alle 15-vuotiaille huoltajan tai lastensuojelun luvalla. Lain ja palvelujärjestelmän on tunnistettava myös muunsukupuoliset.

- Sukupuolen juridisesta rekisteröimisestä luopumista on selvítettävä.
- Murrosikä jarruttavien hormoniblokkerien saatavuutta on helpotettava. Alaikäisen transprosessin tulee perustua lapsen iän ja kehitystason huomioimiseen YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti.
- Lasten kehollinen koskemattomuus ja itsemääräämisoikeus on turvattava. Lääketehtämissä tarpeettomat ja ilman lapsen suostumusta tehtävät kehon sukupuolitettujen piirteiden muokkaamiseen tähtäävät hoidot tulee kieltää.
- Lasten vanhempien eron jälkeisen asumisjärjestelyn sopimuksen vahvistavilla lastenvalvojilla tulee olla lisää tietoutta vuoroasumisesta ja heidän tulee edistää sitä.
- On parannettava viranomaisten, oikeuslaitoksen ja muiden toimijoiden kykyä ja resursseja tunnistaa, ennaltaehkäistä ja torjua kunniaväkivaltaa ja tyttöjen sukuelinten silpomista.
- Oikeus turvalliseen, maksuttomaan ja vapaaseen aborttiin on turvattava. On valmisteltava aborttilain kokonaisuudistus, jonka lähtökohta on raskaana olevan itsemääräämisoikeuden vahvistaminen. Alle 12 viikon raskauden keskeytys on saatava pyydettyinä. Vaatimus kahden lääkärin lausunnosta tulee poistaa. Toimenpiteen suorittamiseen tulee riittää yhden lääkärin tai tähän erikseen oikeutetun terveydenhuollon ammattilaisen kontakti.
- Seksuaalikasvatusta on lisättävä ja parannettava kaikilla ikätasoilla.
- Synnyttäjien itsemääräämisoikeutta on vahvistettava laajentamalla synnytysvalmennusta, kouluttamalla työntekijöitä ja kehittämällä toimintaohjeita.
- Lailla säädelty, epäkaupallinen ja yhdenvertaisesti sukupuolesta riippumatta saavutettava sijais synnytys on sallittava suojellen sekä syntyvän lapsen, synnyttäjän että aiottujen vanhempien etua ja hyvinvointia.
- Pariskuntia on kohdeltava yhdenvertaisesti riippumatta taustasta, kuten seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuoli-identiteetistä. Avioliitossa lapsen synnyttäneen henkilön puolison on oltava myös automaattisesti lapsen vanhempi, kuten nykyisellään eri sukupuolta olevien henkilöiden avioliitossa on.
- Valtiollinen totuus- ja sovintoprosessi liittyen kuuroihin ja viittomakieltä käyttäviin on saatettava loppuun. Sillä on tuotava ihmisten tietoisuuteen Suomessa kuuroihin ja viittomakielisiin kohdistuneet ihmisoikeusrikkomukset. Totuus- ja sovintoprosessiin on saatava mukaan viittomakielisiä ja kuuroja henkilöitä.
- Vanhemmuuslakia tulee uudistaa siten, että oikeudellisesta vanhemmuudesta voitaisiin sopia sitovasti ennen lapsen alulle saattamista kolmen tai neljän vanhemman perheissä. Vanhemmuus on merkittävä väestötietojärjestelmään vanhemmuutena, ei äitiytenä tai isyytenä.
- Adoptiolakia tulee uudistaa siten, perheen sisäisessä adoptiossa ei kenenkään tarvitse luopua vanhemmuudestaan.
- Seksuaaliseen suuntautumiseen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisun muuttamiseen tähtäävät toimenpiteet eli niin sanottu eheyttäminen sekä sen mainonta tulee kieltää lailla.
- Lähisuhdeväkivallan sovittelu on rajattava lainsäädännöllä sovitteluprosessien ulkopuolelle.

4.2 KANSAINVÄLISYYS JA SOLIDAARISUUS

Maailman suurten ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan kansainvälistä yhteistyötä. Sodat, ilmastonmuutos, suuryritysten vallan kasvu, omaisuuksien kasautuminen, merten saastuminen, pandemiat ja sodat, suurvaltojen välisen jännityksen vaarallinen kasvu sekä vastentahtoinen siirtolaisuus ovat ratkaistavissa vain maiden ja ihmisten välisellä yhteistyöllä. Vasemmistolaiseen maailmankuvaan kuuluu lisäksi sen tunnustaminen, että ihmisoikeudet kuuluvat yhtäläisesti maailman kaikille ihmisille. Me emme halua rakentaa ihmisten välille rajoja ja epäluuloa, vaan purkaa niitä.

Maailmanlaajuinen koronapandemia ei ole vielä ohi. Kun Suomessa ja kehittyneissä Euroopan maissa rokotekattavuus on onnistuttu nostamaan jo varsin korkealle tasolle ja paluu normaaliin elämään on yhä lähempänä, on tilanne maailman köyhissä maissa jatkuvasti huonompi. Vasemmistoliitto kannattaa koronarokotteiden patenttien purkamista. Suomen on osoitettava solidaarisuutta kehittyviä maita kohtaan ostamalla maille koronarokotteita ja tukemalla näiden omaa rokotetuotantoa sekä edistämällä kansainvälisiä velkajärjestelyjä ja -helputuksia.

Maailma on monella tavalla pienempi kuin

koskaan aiemmin. Tiedonvälityksen ja internetin kehittymisen myötä ihmiset voivat olla yhteydessä keskenään ja tietävät mitä maailmassa tapahtuu. Toisaalta myös valeutiset, terrorismi ja propaganda leviävät tehokkaasti maasta toiseen. Globaali talous on tehnyt maista ja ihmisistä yhä keskinäisriippuvaisempia. Voimme matkailla ja nauttia eri maissa tuotetuista hyödykkeistä, mutta toisaalta myös taudit ja talouden epävakaudet leviävät nopeasti.

Vaikka äärimmäinen köyhyys on globaalisti vähentynyt ja entistä useampi maailman lapsi pääsee kouluun, kansainvälisellä yhteisöllä on edessään valtavan mittaluokan haasteita. Maailmassa on nyt erilaisten konfliktien ja katastrofien seurauksena enemmän pakolaisia kuin koskaan toisen maailmasodan jälkeisenä aikana, väestönkasvu haastaa kestävästä kehityksestä ja ilmastonmuutos uhkaa viedä elämän edellytykset erityisesti maailman köyhiltä.

Euroopan unioni on Suomelle keskeinen viiteryhmä. Vaikuttamalla EU:ssa vaikutamme sekä Suomen että koko kansainvälisen yhteisön suuntaan. Markkinavapauksien loputtoman korostamisen sijaan EU:n on keskityttävä toiminnassaan aikamme suurten ylikansallisten ongelmien ratkaisemiseen ja ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET

- On säädettävä sitova yritysvastuulaki, jossa huolellisuusvelvoite ulotetaan koko toimitusketjuun.
- Sosiaaliset oikeudet, ympäristöongelmien ratkaisu ja ihmisten hyvinvointi on nostettava uusliberaalin markkinapolitiikan sijaan EU-politiikan keskiöön. Sosiaalisista oikeuksista on tehtävä nykyistä laajemmin sitovaa EU-sääntelyä. EU:n on toteutettava sosiaalista Eurooppaa myös teoissa, ei vain sanoissa.
- Turvapaikkajärjestelmää EU:ssa on kehitettävä ihmisoikeusperustaisesti. Oikeus hakea turvapaikkaa ja pääsy oikeudenmukaiseen turvapaikkamenettelyyn on turvattava koko EU:ssa, ja turvallisia reittejä on lisättävä. EU:n on kannettava globaali vastuunsa ja jäsenmaiden välille on luotava oikeudenmukainen ja sitova yhteisen vastuunjaon mekanismi.
- EU-jäsenmaiden negatiiviseen oikeusvaltio- ja ihmisoikeuskehitykseen on puututtava vahvasti. Viimesijaisen keino tulee olla maksatusten keskeyttäminen jäsen-

maalle ja jäsenmaan erottaminen unionista.

- Työehtojen eurooppalaisia vähimmäistasoja on vahvistettava ja määriteltävä sosiaaliturvalle eurooppalaiset vähimmäisstandardit.
- EU-rahoitusta on suunnattava sosiaalisen pilarin, ympäristöasioiden, liikkuvuuden edistämisen, koulutuksen sekä tutkimus- ja kehitystoiminnan investointien vahvistamiseen. Tämä edistää kestävästä rakennemuutosta.
- Turkin ja EU:n yhteistyön edellytyksen on oltava Turkin sitoutuminen demokratiaan, ihmisoikeuksiin ja kurdikysymyksen rauhanomaiseen ratkaisuun. Vangitut opposition kansanedustajat, toimittajat ja muut poliittiset vangit on vapautettava kiireellisesti.
- Kurdistanin työväenpuolue PKK on poistettava EU:n terroristijärjestöjen listalta.
- Suomen on noudatettava ratifioimiaan kansainvälisiä sopimuksia, kuten YK:n vammaissopimusta. Lisäksi Suomen on edistettävä sitä, että muutkin valtiot noudattavat niitä.
- Suomen on allekirjoitettava YK:n Kuusopimus ja tuettava kansainvälisen avaruushallinnon perustamista avaruuden ja sen luonnonvarojen kestävästä ja koko ihmiskuntaa hyödyntävästä käytöstä valvomaan.
- Ilmastotoimet eivät saa lisätä globaalin etelän riippuvuutta rikkaista maista. Suomen tulee kansainvälisissä organisaatioissa ajaa tukimuotoista ilmastorahoitusta varsinkin kaikista köyhimmille maille. Lainamuotoisen ilmastorahoituksen ehtojen on oltava reiluja ja joustavia.

4.3 RAUHA JA TURVALLISUUS

Kaiken kehityksen ja ihmisyyden edellytys on rauha. Vasemmistoliitto on sotaa ja militarismia vastaan.

Vasemmistoliitto vaatii Suomen tekevän kaikkensa tukeakseen niin Ukrainan kuin muidenkin valtioiden suvereniteettia ja koskemattomuutta häikäilemättömän aggression edessä. Suomen ja EU:n on tehtävä kaikkensa Ukrainan itsemääräämisoikeutta kunnioittavan rauhanomaisen diplomaattisen ratkaisun löytämiseksi. Hyökkäyssotiin on vastattava riittävän vahvoilla pakottelilla, jotka kohdistuvat kansainvälistä oikeutta murentavien sortovaltioiden poliittiseen ja taloudelliseen eliittiin. Suomen tulee tukea kestävästä rauhaa Ukrainassa sekä muualla maailmassa niin osana YK:ta ja EU:ta kuin omin toimin.

Venäjä on osoittanut, että sillä on tahtoa ja kykyä käyttää hyökkäyssotaa ulkopolitiikkansa jatkeena pyrkiäkseen tavoitteisiinsa. Tämä on muuttanut myös Suomen turvallisuusym-

päristöä sekä ulko- ja turvallisuuspolitiikan toimintaedellytyksiä. Turvallisuuden kannalta riskittömiä vaihtoehtoja ei ole.

Vasemmistoliitto katsoo, että Suomen turvallisuus edellyttää sellaista kansainvälistä yhteistyötä, joka vähentää Suomeen kohdistuvaa sotilaallisen hyökkäyksen ja sotilaallisen painostuksen uhkaa. Vasemmistoliitto ajaa EU:n maiden solidaarisuuslausekkeen, eli artikla 42.7:n täsmentämistä niin, että jäsenmaiden keskinäinen apu kriisitilanteessa määriteltäisiin tarkemmin. Suomi on päättänyt hakeutua Naton jäseneksi nostaakseen kynnystä hyökätä Suomeen. Nato-jäsenyys on suuri muutos Suomen ulkopolitiikan linjaan, ja se myös lisää poliittisia ja sotilaallisia jännitteitä. Vasemmistoliiton mielestä Suomen tulee korostaa, että jäsenyys Natossa tulee olemaan puolustuksellinen, eikä maahan oteta ydinaseita, pysyviä Naton sotilastukikohtia tai pysyviä Naton joukkoja. Vasemmistoliitto vastustaa Naton käyttämistä suurvaltapolitiikan välineenä ja jäsenmaiden kytkemistä ydinaseriisunnan vaikeuttamiseen. Vasemmistoliitto

pitää tärkeänä, että Nato keskittyy jatkossa ainoastaan jäsenmaidensa alueellisen koskemattomuuden puolustamiseen. Suomen osallistumisesta sotilaallisiin operaatioihin ulkomailla tehdään aina tapauskohtainen päätös eduskunnassa. Nato-jäsenyyden hakemisen ja todennäköisen Nato-jäsenyyden jälkeenkin on erittäin tärkeä pitää huolta siitä, että Suomi säilyttää liikkumatilansa omaehtoiselle yhteisen kansainvälisen turvallisuuden ja ihmisoikeuksien ulkopolitiikalleen.

Joukkotuhohaseiden leviäminen on vakava uhka ihmiskunnan tulevaisuudelle. Suomen on kansainvälisessä yhteistyössä toimittava aktiivisesti ydinaseriisunnan edistämiseksi sekä asevalvontasopimusten vahvistamiseksi. Puolustusmateriaalin vientiä ja tuontia on myös säänneltävä entistä tarkemmin. Suomi ei salli asevientä sotaa käyvään Turkkiin.

Riippumatta kansainvälisen yhteistyön tilasta Suomen on tärkeää pitää huolta itse omasta vahvasta puolustuksestaan. Laaja yleinen hyväksyntä ja kansallinen yhteisymmärrys siitä, että suomalainen yhteiskunta ja yhteiskuntajärjestyksemme ovat puolustamisen arvoisia, on välttämätön edellytys maanpuolustustahdon ylläpitämiselle. Uskottava kansallinen maanpuolustus on Suomen puolustusratkaisun peruslinja, josta on pidettävä kiinni. Suomen on syvennettävä puolustusyhteistyötä erityisesti Ruotsin, Pohjoismaiden ja EU:n jäsenmaiden kanssa, joiden kanssa meillä on kaikissa tilanteissa syvimät yhteiset intressit.

Vasemmistoliitto pitää välttämättömänä Yhdistyneiden Kansakuntien järjestelmän ja sen peruseriaatteiden vahvistamista. YK:n peruskirja ja ihmisoikeuksien julistus sekä kansainväliset ihmisoikeussopimukset ilmaisevat poliittisen tahdon rakentaa maailman yhteisöä rauhan, ihmisten tasa-arvon ja demokratian pohjalle. Jotta YK voi edistää rauhaa ja ihmisoikeuksia tehokkaasti YK:n peruskirjan edellyttämällä tavalla, on tehtävä enemmän järjestön demokratian vahvistamiseksi. Naiset ovat aliedustettuina esimerkiksi rauhanneuvotteluissa ja turvallisuuspoliittisissa keskustelussa yleensä. Kaikkien sukupuolien äänen

kuuleminen osana näitä keskusteluja on tärkeää, sillä sukupuolten tasa-arvoon panostaminen ja laaja käsitys turvallisuudesta ovat tehokkaita keinoja rauhan rakentamisessa ja sen ylläpitämisessä. YK:n turvallisuusneuvoston pysyvien jäsenten veto-oikeuden rajoittamista on harkittava, koska se vaikeuttaa päätöksentekoa.

Pohjoismaat ovat Suomelle keskeinen viiteryhmä. Pohjoismaiden monimuotoinen yhteistyö tuo Suomelle turvaa. Pohjoismaissa on jo pitkään ymmärretty, että rauhaa edistetään tasa-arvoisella yhteiskunnalla sekä aktiivisella ja aloitteellisella kansainvälisellä yhteistyöllä. Pohjoismaista yhteistyötä on lisättävä yhteiskunnallisen turvallisuuden ja maanpuolustuksen saralla. Vasemmistoliitto pitää välttämättömänä rakentaa pohjoismaista yhteistyötä ydinaseriisunnassa ja yhdessä edistää Pohjolaa ydinaseettomana alueena.

Sodat ja muut konfliktit vaurioittavat konfliktialueiden ihmisiä välittömästi aseiden käytön takia. Ne vaikuttavat myös ympäristön, terveydenhuollon, ruoan tuotannon ja muun talouden vahingoittumisen vuoksi. Sodat vaikuttavat myös sotaa käymättömiin maihin kaupan ja talouden muutosten sekä siirtolaisuuden, sotilaallisen varautumisen ja turvattomuuden lisääntymisen kautta.

Suurvaltojen ja niiden tukijoiden voimattomia ja kansainvälisen oikeuden loukkauksia ei voi hyväksyä missään. Jokainen lähempänä tai kauempana tapahtuva kansainvälisen oikeuden loukkaus ja siihen liittyvä sotatoimi aiheuttaa paitsi kärsimystä kriisialueilla myös kansainvälisen monenkeskisen sopimusperäisen yhteistyön heikentymistä. Pahimmillaan se lisää ydinsodan uhkaa entisestään. Suomen tulee tukea voimatoimien lopettamista ja kansainvälisen oikeuden noudattamista kaikkialla maailmassa.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET:

- Suomen on harjoitettava aktiivista ja aloitteellista, laajaan kansainväliseen yhteistyöhön pohjautuvaa ja kansainvälistä oikeutta, ihmisoikeuksia ja rauhantyyötä korostavaa ulkopoliittikkaa sekä vahvistettava kansainvälisen monenkeskisen yhteistyön rakenteita. Kestävän kehityksen periaatteiden on ohjattava kaikkea ulko-, turvallisuus-, kaupp- ja globaalipoliittikkaa.
- Asevelvollisuutta on muutettava siten, että se kohtelee kaikkia sukupuolia tasa-arvoisesti. Palvelukseen tulee valita sukupuolen sijaan motivaation ja osaamisen perusteella. Uudistus ei lisäisi koulutettavien määrää, mutta parantaisi reserviläisarjemme suorituskykyä ja lisäisi kansalaisten valinnanvapautta. Samalla siviilipalveluksen kesto tulee lyhentää ja aseistakieltäytyjien rankaisemisesta luopua.
- Palestiinan ja Länsi-Saharan valtiot on tunnustettava ja tuettava kurdien itsemääräämisoikeutta.
- Suomen ei tule viedä puolustustarvikkeita humanitaarista oikeutta loukkaaviin tai systemaattisiin ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyviin maihin. Asevientä koskeva valvonta on ulotettava myös aseiden tuontiin, ja ihmisoikeusarvioinnin ja humanitaarisen oikeuden tavoitteiden huomioimisen on oltava osa kaikkea asekauppaa. Suomen tulee myös aktiivisesti valvoa asevientä ja kieltää välittömästi kaikki aseventi ihmisoikeuksia loukkaaviin maihin kuten Turkkiin.
- On ajettava aktiivista aseidenriisuntaa ja liitettävä Suomi rypäleaseiden sekä ydinaseiden kielto sopimuksiin.
- On vahvistettava rauhanliikettä sekä naisten osuutta rauhanneuvotteluissa, turvallisuuspoliittisessa keskustelussa ja osana rauhan turvaamista.
- Suomen tulee tehdä entistä aktiivisemmin työtä YK:n demokratian vahvistamiseksi, jotta YK voi edistää rauhaa ja ihmisoikeuksia tehokkaasti YK:n peruskirjan edellyttämällä tavalla.
- Suomen turvallisuus edellyttää sellaista kansainvälistä yhteistyötä, joka vähentää Suomeen kohdistuvaa sotilaallisen hyökkäyksen ja sotilaallisen painostuksen uhkaa.
- EU:n maiden niin sanottua solidaarisuuslauseketta, eli artikla 42.7:ää on täsmennettävä niin, että jäsenmaiden keskinäinen apu kriisitilanteessa määritellään tarkemmin.
- Suomen tavoitteen tulee olla, että Nato keskittyy jatkossa ainoastaan jäsenmaidensa alueellisen koskemattomuuden puolustamiseen.
- Naton sisällä Suomen on tehtävä tiivistä yhteistyötä erityisesti pohjoismaiden kanssa eri jäsenmaiden ihmisoikeusongelmien esiin nostamiseksi ja ihmisoikeuksien puolustamiseksi, ydinaseriisunnan edistämiseksi sekä pohjolan pitämiseksi ydinaseettomana alueena.
- Suomen on jatkettava laajaan turvallisuuskäsitykseen ja ihmisoikeuksiin perustuvaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä toimia aktiivisena rauhanvälittäjänä ja aseidenriisunnan edistäjänä maailmalla. Nato ei määrää jäsenmaidensa ulkopoliittikasta. Suomen ei pidä hyväksyä minkäänlaista Naton tai muulta taholta tulevaa painostusta tai kaupankäyntiä jäsenyyteen liittyen.
- Suomen tulee ryhtyä viipymättä valmisteluihin YK:n ydinasekielto sopimuksen allekirjoittamiseksi ja ratifioimiseksi.
- Voimassa oleva ydinenergialaki kieltää ydinräjähteiden maahantuonnin, ja tästä tärkeästä periaatteesta on pidettävä kiinni. Suomeen ei tule sijoittaa ydinaseita, pysyviä ulkomaalaisia joukkoja eikä tukikohtia rauhan aikana.

4.4 SIIRTOLAISUUS, MAAILMANKAUPPA JA KEHITYSYHTEISTYÖ

Vaikka äärimmäinen köyhyys on globaalisti vähentynyt ja entistä useampi maailman lapsi pääsee kouluun, kansainvälisellä yhteisöllä on edessään valtavan mittaluokan haasteita. Maailmassa on nyt erilaisten konfliktien ja katastrofien seurauksena enemmän pakolaisia kuin koskaan toisen maailmasodan jälkeen, väestönkasvu haastaa kestävästä kehityksestä ja ilmastomuutos uhkaa viedä elämän edellytykset erityisesti maailman köyhiltä. Suomen tarjoaman kehitysyhteistyön on pyrittävä vähentämään globaalin etelän riippuvuutta pohjoisesta.

Kansainvälinen kauppa toimii tällä hetkellä teollisuusmaiden ehdoilla eikä kohtele kehittyviä maita reilusti. Kehittyvät maat eivät kykene nousemaan köyhyydestä nykyjärjestelmässä. Kansainvälisten talousinstituutioiden, kuten IMF:n, WTO:n ja Maailmanpankin, talouspolitiikkaa ja käytäntöjä on uudistettava demokraattiseksi ja kehittyvien maiden talouksia vahvistaviksi. Kehittyville maille on mahdollistettava nuorten teollisuudenalojensa suojeleminen, julkisen sektorin ja palveluiden vahvistaminen sekä helpotuksia immateriaalioikeuksien noudattamisessa. Lisäksi kehittyvien maiden velkahelpotukset on otettava uudestaan kansainvälisen yhteisön agendalle ja veroparatiisit kitkettävä. Suomen tulee edistää näitä tavoitteita kansainvälisillä foorumeilla.

Ihmisoikeudet koskevat meitä kaikkia, myös pakolaisia ja turvapaikanhakijoita. Ihmisten hätää ja pakolaisuuden juurisyitä ei

ratkaista sulkemalla rajoja. Suomen on vaikuttettava pitkäjänteisesti pakolaisuuden juurisyiden ratkaisemiseksi kahdenvälisissä suhteissa, Euroopan unionissa ja Yhdistyneiden kansakuntien piirissä kehityspolitiikan, ihmisoikeuspolitiikan ja rauhanpolitiikan keinoin.

Epäonnistuneella ja epäinhimillisellä turvapaikkapolitiikalla Suomeen luotu paperittomuus ja ihmisten ajaminen haavoittuvaan asemaan yhteiskunnan turvaverkkojen ulkopuolelle ei ole kenenkään etu. Euroopan unionissa Suomen tulee edistää turvapaikkamenettelyn ja kansainvälisen suojelun korkeaa tasoa ja turvallisten reittien sekä jäsenmaiden yhteistyön lisäämistä. Suomen oman turvapaikkapolitiikan on toteutettava ihmisoikeuseriaatteita, kansainvälisiä sopimuksia ja oikeusvaltion normeja.

Jokainen Suomeen muuttanut on yhteiskunnan täysivaltainen jäsen kaikilla elämän osa-alueilla. Suomi tarvitsee maahanmuuttoa ja maahan muuttaneet osaksi työelämää. Työlupaprosesseja on helpotettava ja työperäisten maahanmuuttajien kotouttamista on parannettava. Muualta Suomeen muuttaneet ovat yliedustettuina niin määrä- kuin osa-aikaisissa työsuhteissa ja valvonnat ovat osoittaneet huomattavia puutteita muun muassa palkanmaksussa. Työsuojeluviranomaisen on lisättävä työehtojen valvontaa ja otettava vastuu siitä, että jokainen Suomeen muuttanut tulee tietoiseksi oikeuksistaan työelämässä. Ulkomaista työvoimaa ei tule kuitenkaan käyttää laajasti aloilla, joilla on tarjolla riittävästi kotimaista työvoimaa ja joilla esiintyy työttömyyttä. Ulkomaisen työvoiman saatavuusharkinta on pidettävä voimassa.

VASEMMISTOLIITON TAVOITTEET:

- Oleskelulupamenettelyjä on nopeutettava ja sujuvoitettava Maahanmuuttoviraston riittävät resurssit turvaamalla ja lainsäädäntöä tarkistamalla. Maahanmuuttoviraston toiminnan valvontaa on tehostettava ja toiminnan läpinäkyvyyttä on lisättävä.
- Työ- ja opiskeluperusteisesti maahan tulleiden kotoutumis- ja kielikoulutusta on lisättävä. Myös parisuhteen takia Suomeen tulleiden ihmisten kotoutumiseen pitää

panostaa nykyistä enemmän.

- Pysyviä ansiotuloja saavien Suomen kansalaisuutta hakevien maahanmuuttajien kielitutkintovaatimus tulee laskea tasolle A2.2. Tämän hetken yleisen kielitutkinnon kriteerit eivät mahdollista työelämään kiinnittymistä, jos kielitaito ei ole testien mukaan tarpeeksi hyvä. Kansalaisuuden saamisen ehtojen tulee kannustaa akateemisen kielen osaamisen lisäksi työn tekemiseen.
- Vuosittaista pakolaiskiintiötä on nostettava merkittävästi. EU:ssa on toimittava kiintiöpakolaisten vastaanottamisen merkittävän lisäämisen puolesta.
- Turvapaikkamenettelyn oikeudenmukaisuus ja palautuskiellon loukkaamattomuus on varmistettava. On huolehdittava siitä, että viranomaisten maalinjaukset ovat samassa linjassa ja sopusoinnussa YK:n pakolaisjärjestön linjausten kanssa.
- Perheenyhdistämisä on helpotettava ja lapsen edun toteutumista edistettävä.
- Säilönnöt on kiellettävä. Säilönnölle on olemassa useita vaihtoehtoja, kuten ilmoittautumisvelvollisuus, elektroninen valvonta ja valvottu asuminen. Kahta jälkimmäistä ei kuitenkaan ole kirjattu nykyiseen lainsäädäntöön, joten viranomaiset turvautuvat usein suoraan säilönnötoon.
- Turvapaikanhakijoiden ja turvapaikanhakijana maahan saapuneiden työntekoa on helpotettava. Kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden työntekijöiden palautuksia ei tule panna täytäntöön kesken työlupaprosessin. Muukalaispassin avulla on mahdollistettava työluvan myöntäminen matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta.
- Paperittomuuteen on puututtava korjaamalla oleskelulupamenettelyn ongelmia ja tarjottava pitkään maassa olleille mahdollisuus oleskelun laillistamiseen.
- On lisättävä kehitysyhteistyörahoitusta 0,7 prosentin osuuteen bruttokansantulosta. Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön rahoituksen osuutta tulee kasvattaa. Johdonmukaisen kehityspolitiikan varmistamiseksi on säädettävä kehitysyhteistyölaki.
- Kehitysyhteistyössä- ja avussa on huomioitava erityisesti erityisen haavoittuvassa asemassa olevat ihmisryhmät, kuten vammaiset, pitkäaikaissairaat ja ikäihmiset.
- Kansainvälistä kauppapolitiikkaa on oikeudenmukaistettava ja kehittyvien maiden sananvaltaa lisättävä. Suomen on vaikutettava kansainvälisillä areenoilla IMF:n, WTO:n ja Maailmanpankin demokratisoimiseksi. Kansainvälinen investointisuoja ei saa ajaa ilmastotoimien tai ihmisoikeuksien edelle. Kehittyvien maiden velat näille organisaatioille sekä vauraille maille on annettava anteeksi.
- EU:ssa ja YK:ssa sekä muilla kansainvälisillä foorumeilla tulee tehdä työtä verovälittelyn kitkemiseksi sekä verotietojen avoimuuden puolesta.

